

Beheer van de openbare ruimte

Rekenkamer Sliedrecht

Colofon:

Datum:

4 december 2024

Opdrachtgever

Rekenkamer Sliedrecht

Mw. H. (Heleen) van Rijnbach-de Groot – directeur

Dhr. L.M. (Robert) Klaassen – ambtelijk secretaris

Onderzoekers

Dhr. L.G.W. (Lennart) Straver

Mw. I. (Imke) Kruitwagen

Mw. S. (Sissy) van de Wetering

Inhoudsopgave

Colofon:	2
Bestuurlijke nota	4
Onderzoeksverantwoording	5
Conclusies en aanbevelingen	8
Reactie van college van B&W	12
Nota van bevindingen	14
1. Beleid en uitvoering	15
1.1. Visie op beheer van de openbare ruimte	15
1.2. Rollen, taken en verantwoordelijkheden bij beheer van de openbare ruimte	16
1.3. Kaders voor beheer van de openbare ruimte	18
1.4. Doeltreffendheid van beleid	25
2. Rol van de raad	27
2.1. Informatievoorziening aan de gemeenteraad	27
2.2. Sturing door de raad	28
3. Inwoners en de openbare ruimte	30
3.1. Kaders voor participatie	30
3.2. Participatie voor de openbare ruimte	31
3.3. Perspectief van inwoners op informatievoorziening en participatie	32
Bijlage 1. Geraadpleegde bronnen	39
Bijlage 2. Vragenlijst flitspeiling	40

Bestuurlijke nota

Onderzoeksverantwoording

Aanleiding

De openbare ruimte is het visitekaartje van de gemeente. Ze vormt de publieke verblijfs- en ontmoetingsplek, bepaalt de leef- en werkomgeving en draagt bij aan de algemene gezondheid en sociale veiligheid. In de openbare ruimte vindt een groot aantal activiteiten plaats zoals wonen, werken en recreëren. Met het onderhouden van de openbare ruimte en de gemeentelijke objecten daarin, waarborgt de gemeente de leefbaarheid en veiligheid. De gemeente Sliedrecht verzorgt het beheer en onderhoud van wegen, bruggen, openbaar groen, riolering en openbare verlichting. Dat doet de gemeente onder meer door onkruid te verwijderen en zwerfafval op te ruimen, door straten schoon en veilig te houden en door riolen en gemalen periodiek te onderhouden.¹

Tijdens de consultatieworkshop met de raad bleek het beheer van de openbare ruimte een belangrijk onderwerp voor de gemeenteraad van Sliedrecht. Raadsleden zijn met name geïnteresseerd in een onderwerp dat dicht bij de inwoners staat. Om die reden is in dit onderzoek ook het inwonersperspectief meegenomen.

Doelstelling

In dit onderzoek gaat de rekenkamer na in hoeverre de gemeente een doeltreffend en doelmatig beheer van de openbare ruimte voert. Hoe verhoudt het huidige beheer zich tot de gemeentelijke ambities? Worden de vastgestelde doelstellingen behaald? Is het huidige beleid toekomstbestendig? Conform de wensen uit de raad gaat in dit onderzoek ook aandacht uit naar de wijze waarop de inwoners de openbare ruimte waarderen en hoe de gemeente dit meeneemt in haar gevoerde beleid.

Op basis van het bovenstaande formuleert de rekenkamer de doelstellingen van dit onderzoek als volgt:

- Inzicht geven in de omvang, aard en doelen van het beheer van de openbare ruimte door de gemeente;
- Inzicht geven in de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beheer van de openbare ruimte;
- Inzicht geven in het perspectief van inwoners op de openbare ruimte.

Afbakening

Om het beheer van de openbare ruimte door de gemeente op een goede manier te kunnen onderzoeken, is ervoor gekozen om het onderzoek af te bakenen langs drie deelaspecten: beleid en uitvoering, verantwoording aan en sturing door de raad en het perspectief van inwoners. Het onderzoek richt zich op het beheer en onderhoud van wegen, bruggen, openbaar groen, riolering en openbare verlichting door de gemeente. Het onderzoek richt zich niet op het onderhoud van het maatschappelijk vastgoed en grote projecten (de rekenkamer heeft hier reeds in voorgaande jaren onderzoek naar gedaan). Het onderzoek kijkt naar het beheer van de openbare ruimte in de periode 2020 - 2023.

¹ [Gemeente Sliedrecht \(2024\). Onderhoud openbare ruimte](#)

Vraagstelling

In het licht van het bovenstaande heeft de rekenkamer de volgende centrale vraag geformuleerd voor het onderzoek:

In hoeverre wordt het beheer van de openbare ruimte in de gemeente Sliedrecht doeltreffend en doelmatig uitgevoerd?

De centrale onderzoeksvraag wordt beantwoord door antwoord te geven op de volgende deelvragen:

Beleid en uitvoering

1. Welke visie, doelstellingen en ambities heeft de gemeente Sliedrecht voor het beheer van de openbare ruimte geformuleerd?
2. Hoe zijn de visie, doelstellingen en ambities voor het beheer van de openbare ruimte door de gemeente uitgewerkt in beleids- en beheerplannen?
3. Hoe zijn de beleids- en beheerplannen voor het beheer van de openbare ruimte uitgewerkt in uitvoerings- en/of investeringsprogramma's?
4. In hoeverre verloopt de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte conform de uitvoeringsprogramma's?
5. In hoeverre is de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte in lijn met de ambities in gemeentelijke visiedocumenten, in het bijzonder milieubestendigheid en duurzaamheid?

Verantwoording aan en sturing door de raad

6. In hoeverre bieden het beleid en de beheerplannen voor de openbare ruimte de raad sturingsmogelijkheden op het gebied van kwaliteit en budget?
7. In hoeverre wordt de gemeenteraad geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het beleid?
8. In hoeverre geeft de gemeenteraad invulling aan de kaderstellende en controlerende rol ten aanzien van het beheer van de openbare ruimte?

Perspectief van inwoners

9. In hoeverre wordt het perspectief van inwoners van de gemeente meegenomen bij het bepalen van doelen voor het beheer van de openbare ruimte?
10. In hoeverre wordt in de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte rekening gehouden met het perspectief van inwoners van de gemeente?
11. Welke verdere mogelijkheden zijn er om inwoners te betrekken bij het beheer van de openbare ruimte? Welke wensen en verwachtingen hebben inwoners hierbij?

Onderzoekswerkzaamheden

Het onderzoek is gestart op 12 maart 2024 met een startgesprek met de ambtelijke organisatie. In dit startgesprek zijn de onderzoeksopzet en het informatieverzoek toegelicht. De ambtelijke organisatie is vervolgens aan de slag gegaan om de benodigde informatie aan de onderzoekers aan te leveren. Eind maart hebben de onderzoekers de documentatie en contactgegevens ontvangen.

In april zijn de onderzoekers begonnen met het analyseren en bestuderen van de documenten. De documentatie bestond onder andere uit de beleidsstukken voor de verschillende domeinen van de openbare ruimte en P&C-documentatie. De resultaten van de documentanalyse zijn getoetst en verdiept in drie gesprekken. Er hebben twee ambtelijke groeps gesprekken plaatsgevonden. Daarnaast is er een gesprek met de portefeuillehouder gevoerd. Een overzicht van de gevoerde interviews is opgenomen in de bijlage.

De inwoners van de gemeente Sliedrecht konden van 12 tot en met 30 juni 2024 hun mening geven over het beheer van de openbare ruimte via een Flitspeiling. Op 12 juni ontvingen de circa 400 Sliedrechtse leden van het bewonerspanel van onderzoekcentrum Drechtsteden een uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Ook de 59 leden van het Citisenspanel die in Sliedrecht wonen ontvingen op 24 juni een uitnodiging per e-mail. Panelleden van het Citisenspanel die de vragenlijst nog niet (volledig) hadden ingevuld, ontvingen op 28 juni een reminder. Uiteindelijk vulden 145 inwoners de vragenlijst in.

Op basis van de onderzoeksbevindingen uit documenten en gesprekken hebben de onderzoekers de nota van bevindingen geschreven. De conceptversie van de nota van bevindingen is op 8 oktober 2024 aan de organisatie aangeboden voor ambtelijk wederhoor. Het ambtelijk wederhoor is een feitelijke check op de rapportage en is ontvangen op 22 oktober 2024. Hierna is de definitieve rapportage, bestaande uit een bestuurlijke nota en de nota van bevindingen op 4 november 2024 aan het college aangeboden voor een bestuurlijke reactie. Deze is op 4 december 2024 ontvangen en vervolgens opgenomen in de bestuurlijke nota. Hierna is de rapportage aangeboden aan de gemeenteraad van Sliedrecht.

Leeswijzer

De rapportage bestaat uit een bestuurlijke nota en een nota van bevindingen. De bestuurlijke nota bestaat uit de inleiding, de conclusies en aanbevelingen en de bestuurlijke reactie van het college van burgemeester en wethouders. De nota van bevindingen bestaat uit drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk richt zich op het beleid voor en de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte. Het tweede hoofdstuk gaat in op de rol van de raad. Het laatste en derde hoofdstuk belicht de resultaten van de flitspeiling.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Op basis van de Nota van Bevindingen zijn de volgende conclusies getrokken.

Conclusie 1: De gemeente Sliedrecht wil integraal uitvoering geven aan het beheer van de openbare ruimte. Een nota of visie voor het beheer van de openbare ruimte ontbreekt.

Sliedrecht wil haar ruimtelijke kwaliteit en de openbare ruimte te verbeteren. De Omgevingsvisie bevat hiervoor de kaders en doelstellingen. Het beheer van de openbare ruimte richt zich in eerste instantie op het in standhouden van de (technische) kwaliteit van de openbare ruimte. Sliedrecht wil dit beheer proactief en integraal uitvoeren en is daarom gestart met de implementatie van assetmanagement. Ook beschikt de gemeente nu over een integrale meerjarenplanning. Een overkoepelende nota of visie op het beheer van de openbare ruimte helpt bij de uitvoering van en het zicht op het integraal beheer. Dit ontbreekt nu echter. De organisatie onderschrijft dit, maar heeft het opstellen van een dergelijke nota of visie nog niet kunnen oppakken vanwege capaciteitsproblemen.

Conclusie 2: Het college informeert de gemeenteraad op hoofdlijnen over het beheer van de openbare ruimte, maar niet over meetbare doelstellingen. Informatie over het behalen van kwaliteitsniveaus ontbreekt.

In de P&C-cyclus van Sliedrecht is aandacht voor het beheer van de openbare ruimte in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen. De informatievoorziening is voornamelijk op hoofdlijnen over de voortgang van het beheer van de openbare ruimte. Conform de financiële verordening informeert het college over de voortgang van het onderhoud en de omvang van het achterstallige onderhoud. Informatievoorziening over het bereiken van de meetbare doelstellingen van het beheer ontbreekt vaak. Voor Wegen en Bruggen is het beeldkwaliteitsniveau B vastgesteld, maar hier wordt niet op teruggekomen in de informatievoorziening.

Conclusie 3: De gemeenteraad maakt beperkt gebruik van zijn raadsinstrumentarium met betrekking tot het beheer van de openbare ruimte.

De gemeenteraad van Sliedrecht is kaderstellend geweest bij het vaststellen van het beleidsplan wegen, beleids- en beheerplan groen en het onderhoudsplan voor bruggen. Daarnaast heeft de gemeenteraad in de periode 2020 – 2023 meerdere technische en schriftelijke vragen gesteld en moties ingediend die raken aan de openbare ruimte. De moties hebben echter niet direct betrekking op het beheer van de openbare ruimte. Er zijn geen amendementen ingediend door de raad. Al met al heeft de raad voornamelijk zijn kaderstellende en controlerende rol ingevuld, maar heeft zij geen instrumenten ingezet om zo nodig bij te sturen op het beheer.

Conclusie 4: Het bestuurlijk inzicht in de doeltreffendheid en de voortgang van het beheer van de openbare ruimte is voor een aantal onderdelen beperkt.

Het beheer van de openbare verlichting in de gemeente Sliedrecht is doeltreffend. Jaarlijks worden de doelstellingen behaald. Voor de bruggen dient een nieuwe inspectie plaats te vinden om uitspraak te kunnen doen over het kwaliteitsniveau. Nu is één van de negen bruggen vervangen. De andere acht bruggen dienen uiterlijk in 2026 vervangen te worden. De riolering in de gemeente Sliedrecht kent verder veel achterstallig onderhoud. Vanuit de voortgangsrapportages is niet duidelijk of dit achterstallig onderhoud is afgerond. De voortgang van de beheerdoelen op het gebied van openbaar

groen is tot slot lastig inzichtelijk te maken, doordat een deel van de beleidsdoelen niet meetbaar zijn gemaakt. Voorbeelden van doelstellingen zijn bijvoorbeeld meer grote bomen, meer natuurlijkvriendelijke oevers en groen inzetten voor klimaatadaptatie. Hierdoor is er (bestuurlijk) beperkt inzicht in de doeltreffendheid van het huidige beheer van het openbaar groen.

Conclusie 5: De beeldkwaliteit van wegen in Sliedrecht is verslechterd door uitstel van onderhoud in het kader van risicogestuurd beheer.

Sliedrecht wil haar wegen beheren op beeldkwaliteit B. Deze ambitie ligt vast in het onderhoudsplan wegen, dat in 2021 is vastgesteld door de gemeenteraad. In 2021 voldeed ruim 78% van de wegen minimaal aan beeldkwaliteit B en in 2023 was dit gedaald naar 65%. Dat komt doordat Sliedrecht hier risicogestuurd beheer toepast. Dat betekent dat werkzaamheden bij wegen worden uitgesteld, als blijkt dat er een beperkt risico is bij wegen met een lagere beeldkwaliteit. Desalniettemin is dit niet in lijn met het vastgestelde onderhoudsniveau.

Conclusie 6: Inwoners zijn over het algemeen tevreden met het beheer van de openbare ruimte, maar zien wel aandachtspunten voor groen en participatie.

Een meerderheid van de inwoners die in dit onderzoek zijn bevraagd is neutraal of tevreden over het onderhoud van het groen, verlichting, bruggen, wegen en riolering. Het meest positief (70%) zijn de inwoners over de verlichting. Opvallend is dat zowel bij het groen (28%) als bij de wegen (29%) een grotere groep ontevreden is over het onderhoud, dan bij de andere domeinen. Daar is dat ongeveer 10% van de ondervraagde inwoners. De meerderheid (59%) van de bevraagde inwoners is van mening dat er te weinig openbaar groen is in Sliedrecht.

31% van de bevraagde inwoners is minimaal één keer betrokken door de gemeente Sliedrecht bij veranderingen in de openbare ruimte. Deze inwoners hebben verschillende ervaringen met participatie. De verdeling tussen tevreden en ontevreden is ongeveer gelijk. Voor inwoners die ontevreden waren, was het vaak niet duidelijk op welke manier hun inbreng is gebruikt. Tevreden inwoners hadden juist wel het idee dat er goed geluisterd is naar hun inbreng.

Aanbevelingen

Op basis van de Nota van Bevindingen en de conclusies zijn de volgende aanbevelingen geformuleerd.

Aanbeveling 1: Stel een integrale nota beheer openbare ruimte op en betrek inwoners hierbij. Maak doelstellingen zoveel mogelijk meetbaar zodat de voortgang kan worden gemonitord.

De gemeente Sliedrecht heeft haar doelen voor (het beheer van) de openbare ruimte opgenomen in de Omgevingsvisie en in verschillende beleids- en beheerplannen per domein. Een integraal beeld over de toestand van de openbare ruimte in Sliedrecht ontbreekt nu voor de gemeenteraad.

De Rekenkamer beveelt om drie redenen aan om een beknopte integrale nota beheer openbare ruimte op te stellen. In die nota kan ten eerste worden ingegaan op de samenhang tussen de verschillende assets in de openbare ruimte: wat is de bestuurlijke visie op het beheer van de diverse elementen van de openbare ruimte en welke prioriteiten wil de raad daarbij stellen? Benoem daarbij ook de reeds vastgestelde doelen in de diverse beleids- en beheerplannen. Ten tweede kan in de nota worden ingegaan op hoe de organisatie conform de principes van assetmanagement de onderhoudsopgave van de openbare ruimte monitort. Ten derde kan aan de hand van een integrale nota ook integraal gerapporteerd worden over het beheer van de openbare ruimte aan raad en college, waarbij het behalen van de bestuurlijke prioriteiten centraal staan. Op die manier zijn raad en college ook beter in staat om bij te sturen waar dat nodig is. Overige elementen die terug komen in een dergelijke nota zijn: aandacht voor klimaatadaptatie en duurzaamheid, de gewenste onderhoudsopgave en -niveaus en de beschikbare middelen.

Voor de bestuurlijke prioritering is het van belang om inwoners als de voornaamste gebruikers van de openbare ruimte ook te raadplegen. Dat heeft de gemeente al gedaan in het kader van de Omgevingsvisie en het Groenbeleidsplan. Neem de wensen van inwoners die daaruit naar voren zijn gekomen ook mee in het bepalen van bestuurlijke prioriteiten voor het beheer van de openbare ruimte. De gemeenteraad stelt deze nota beheer openbare ruimte vast.

Aanbeveling 2: Draag zorg voor de verdere implementatie van assetmanagement en integraal beheer. Stel hiervoor een planning op.

De implementatie van assetmanagement voor het beheer van de openbare ruimte heeft tot meer inzicht in de staat van de verschillende assets in de openbare ruimte geleid. Ook is een integrale meerjarenplanning opgesteld. Mede hierdoor kan de gemeente Sliedrecht beter uitvoering geven aan integraal beheer. De gemeentelijke organisatie van Sliedrecht heeft echter nog niet alle functies in kunnen vullen bij het cluster Assetbeheer en heeft nog niet alle assets verwerkt in de systemen. Maak daarom een planning voor de afronding van de implementatie van het assetmanagement, zodat integraal beheer beter uitgevoerd kan worden.

Aanbeveling 3: Rapporteer aan de raad over het behalen van de meetbare doelstellingen, zoals onderhoudsniveaus.

Het college informeert de raad op verschillende momenten en manieren over de voortgang van het beheer van de openbare ruimte. De P&C-stukken bevatten een vaste paragraaf onderhoud kapitaalgoederen en de raad ontvangt van het college informatiebrieven. De informatievoorziening geeft echter geen inzicht in het beheer van de openbare ruimte aan de hand van de door de raad vastgestelde onderhoudsniveaus. De rekenkamer beveelt aan om dit in de informatievoorziening expliciet mee te nemen en deze ook te richten op het al dan niet behalen van meetbare doelstellingen. Op deze manier wordt de gemeenteraad in staat gesteld om bij te kunnen sturen als zij dat nodig acht.

Aanbeveling 4: Betrek inwoners actiever bij het beheer van de openbare ruimte.

Sliedrecht kiest ervoor om participatie bij de openbare ruimte gericht in te zetten, zoals bij het opstellen van de Omgevingsvisie en het Groenbeleidsplan. Daarnaast informeert de gemeente Sliedrecht inwoners op diverse manieren over het onderhoud aan de openbare ruimte. Inwoners kunnen zelf via de app *Fixi* meldingen maken over het beheer van de openbare ruimte, zoals bijvoorbeeld kapotte verlichting of losliggende tegels. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de bevroagde inwoners vooral het onderhoud van de wegen en de inrichting van het openbaar groen als aandachtspunt zien.

Ten tijde van het onderzoek betrok Sliedrecht haar inwoners niet bij de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte. Wel heeft Sliedrecht samen met Sliedrecht Groen de actie *SliedrechtPlant* gestart. Van 16 oktober tot en met 3 november 2024 konden inwoners een boom bestellen voor in hun tuin. De Rekenkamer vindt dit een goed initiatief en moedigt de gemeente aan om dit ook voor de openbare ruimte te doen. De rekenkamer beveelt daarnaast aan om andere mogelijkheden te verkennen hoe inwoners betrokken kunnen worden bij de uitvoering van het beheer. Een praktisch voorbeeld hiervan is het organiseren van het NK-tegelwippen. Op deze manier betrek je je inwoners actief bij het beheer van de openbare ruimte. Daarnaast draagt dit initiatief ook bij aan de doelstelling om meer groen in de gemeente te realiseren.

Reactie van college van B&W

Hartelijk dank voor de uitvoerige weergave van uw onderzoek. Wij zien dit als een welkome kans om *Sliedrecht nog mooier, veiliger en toegankelijker te maken. In Sliedrecht wordt er dagelijks hard aan de openbare ruimte gewerkt. Met een open houding ten aanzien van alle mogelijke verbeter suggesties, benutten wij graag de kansen om de openbare ruimte verder te verbeteren. Uiteraard doen we dit in goed overleg met de gemeenteraad.*

Wij zijn blij te lezen dat uw bevindingen overwegend positief zijn. Zo zijn onze inwoners in meerderheid tevreden of neutraal over het onderhoud van het groen, verlichting, bruggen, wegen en riolering. Wij zien dit als een mooi compliment aan de medewerkers die dagelijks, door weer en wind, aan onze buitenruimte werken.

Wij onderschrijven uw aanbevelingen. Wij werken graag planmatig en structureel toe naar het opstellen van één document waarin alle beleidsuitgangspunten en doelstellingen voor het beheer zijn opgenomen. Wij zien de meerwaarde van het monitoren van de voortgang van de onderhoudsdoelstellingen. Dit wordt met onze assetswerkwijze ook in uitvoering gebracht. Wij zullen hierin de doelstellingen meetbaarder maken, zodat de gemeenteraad periodiek kan worden geïnformeerd en afwijkingen gemotiveerd kunnen worden.

Onderstaand zullen wij puntsgewijs in gaan op uw aanbevelingen:

Aanbeveling 1: Stel een integrale nota beheer openbare ruimte op en betrek inwoners hierbij. Maak doelstellingen zoveel mogelijk meetbaar zodat de voortgang kan worden gemonitord.

De aanbeveling sluit goed aan bij de huidige organisatorische inrichting van het assetbeheer die kortgeleden is doorgevoerd en nu al een beter inzicht geeft in de onderhoudsstaat van de verschillende assets en waar dus gewerkt wordt aan de drie door u genoemde doelstellingen van een overkoepelende nota:

- 1. Samenhang tussen de verschillende assets in de openbare ruimte.*
- 2. Monitoring van de onderhoudsopgave conform de principes van het assetmanagement.*
- 3. Rapportage over de voortgang van het onderhoud in de openbare ruimte, waaronder de bestuurlijke prioriteiten.*

Bij de inrichting van de nieuwe werkwijze werken we planmatig aan de noodzakelijke uitvoering van het onderhoud, maken we inzichtelijk waar werk met werk gemaakt kan worden (bijvoorbeeld: onderhoud aan wegen iets uitstellen om dit tegelijk met rioleringswerkzaamheden uit te voeren) en groeien daarmee toe naar een overkoepelend en integraal document met meetbare doelstellingen voor de gehele openbare ruimte waarover zal en kan worden gerapporteerd.

Aanbeveling 2: Draag zorg voor de verdere implementatie van assetmanagement en integraal beheer. Stel hiervoor een planning op.

De huidige integrale meerjarenplanning binnen het assetmanagement geeft nu al meer inzicht in de staat van de verschillende objecten/voorzieningen in de openbare ruimte. Dit maakt een betere uitvoering van het integraal beheer mogelijk. De komende periode wordt het onderhoud per asset gemonitord op kwaliteit, planmatig het onderhoud uitgevoerd en in kaart gebracht.

Het bundelen van al deze gegevens levert een integrale nota beheer openbare ruimte, ook wel strategisch assetmanagementplan (SAMP), op die volgens planning in 2027 gereed zal zijn.

Aanbeveling 3: Rapporteer aan de raad over het behalen van de meetbare doelstellingen, zoals onderhoudsniveaus.

Jaarlijks zullen wij in de jaarrekening rapporteren over de behaalde resultaten, en de afwijkingen ten opzichte van vastgestelde doelstellingen. Waar mogelijk zullen wij bij afwijkingen een motivatie geven.

Aanbeveling 4: Betrek inwoners actiever bij het beheer van de openbare ruimte.

Wij zullen de inwoners blijven betrekken en dit waar mogelijk intensiveren. Zo wordt doorgegaan met het vergroenen van de buitenruimte, waaronder het uitbreiden van de geveltuintjes, project Sliedrecht plant en worden organisaties zoals Sliedrecht Groen betrokken bij de acties zoals in uw aanbeveling genoemd. Ook het dorpsgesprek waarmee is gestart om de Wijk en buurtagenda's vorm te geven is gestart.

De mate van betrekken van inwoners bij de werkzaamheden in de openbare ruimte zal per werk / project verschillen (zie ook de participatieladder op pag. 30.). Bij de uitvoering van regulier onderhoud zal dit meer informerend van aard zijn, terwijl bij herinrichtings- en herstructureringsprojecten de participatiegraad aanzienlijk hoger zal zijn.

Nota van bevindingen

1. Beleid en uitvoering

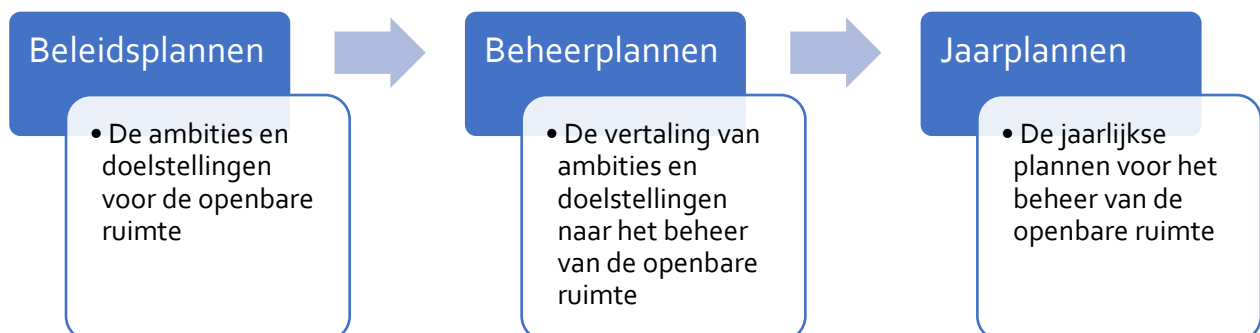
In dit hoofdstuk staan we stil bij de visie, doelstellingen en ambities van de gemeente Sliedrecht voor het beheer van de openbare ruimte. We kijken hierbij naar hoe deze een plaats hebben in beleids-, beheer- en uitvoeringsplannen. Daarnaast richten we ons op de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte. Ook kijken we of het beheer van de openbare ruimte in lijn is met de ambities van de gemeente. Hierbij kijken we in het bijzonder naar milieubestendigheid en duurzaamheid. Daarmee geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke visie, doelstellingen en ambities heeft de gemeente Sliedrecht voor het beheer van de openbare ruimte geformuleerd?
2. Hoe zijn de visie, doelstellingen en ambities voor het beheer van de openbare ruimte door de gemeente uitgewerkt in beleids- en beheerplannen?
3. Hoe zijn de beleids- en beheerplannen voor het beheer van de openbare ruimte uitgewerkt in uitvoerings- en/of investeringsprogramma's?
4. In hoeverre verloopt de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte conform de uitvoeringsprogramma's?
5. In hoeverre is de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte in lijn met de ambities in gemeentelijke visiedocumenten, in het bijzonder milieubestendigheid en duurzaamheid?

1.1. Visie op beheer van de openbare ruimte

De openbare ruimte van Sliedrecht is voor iedereen toegankelijk. In de openbare ruimte bevinden zich onder andere bomen, bruggen en wegen. De gemeente draagt zorg voor het beheer van de openbare ruimte. Dit beheer van de openbare ruimte bestaat uit verschillende activiteiten, zoals bijvoorbeeld groot onderhoud, storingsonderhoud, herinrichting van de openbare ruimte en vervanging.

De doelstellingen en ambities voor (het beheer van) de openbare ruimte liggen meestal vast in beleidsplannen op de verschillende deelgebieden. Uit de beleidsplannen volgen beheerplannen, waarin staat hoe de doelstellingen en ambities gerealiseerd kunnen worden. Op basis van de beheerplannen worden jaarplannen gemaakt. In de jaarplannen staan de budgetten voor het beheer van de openbare ruimte. In dit onderzoek kijken we naar de volgende onderdelen van de openbare ruimte: wegen, bruggen, openbaar groen, riolering en openbare verlichting.

Sliedrecht wil de ruimtelijke kwaliteit van de openbare ruimte verbeteren .

Sliedrecht heeft geen overkoepelende visie op of nota voor het beheer van de openbare ruimte. In de voor dit onderzoek gevoerde gesprekken wordt aangegeven dat een visiedocument zou kunnen helpen bij de uitvoering van het beheer. Door capaciteitsproblemen binnen het team beheer en openbare ruimte, ligt de focus en prioriteit nu niet op het opstellen van een dergelijk document. De belangrijkste kaders voor de doelstellingen en ambities voor de openbare ruimte staan in *Koers 2030* (Kadernota 2021), de Omgevingsvisie en in enkele beleids- en beheerplannen. De coalitie hanteert *Koers 2030* als uitgangspunt voor de periode 2022 - 2026. De gemeenteraad van Sliedrecht heeft in 2022 de Omgevingsvisie vastgesteld.

Koers 2030 bevat drie kernopgaven, waarvan de eerste *werk maken van ruimtelijke vernieuwing* is. Onderdeel van deze kernopgave is de ambitie om de ruimtelijke kwaliteit en openbare ruimte te verbeteren.² De Omgevingsvisie bevat de koers voor de fysieke leefomgeving richting 2030. De kernopgaven van *Koers 2030* zijn geïntegreerd in de Omgevingsvisie.

In de voor dit onderzoek gevoerde gesprekken wordt het verschil tussen beeldkwaliteit en technische kwaliteit genoemd. Beeldkwaliteit gaat over hoe de objecten in de openbare ruimte eruit zien en de technische onderhoudskwaliteit gaat over de onderhoudsstaat van de objecten. Het beheer van de openbare ruimte heeft in eerste instantie betrekking op het in standhouden van de technische onderhoudskwaliteit van de openbare ruimte. Dit betekent echter niet dat het beheer geen kwaliteit toevoegt aan de openbare ruimte. Dit geldt bijvoorbeeld voor vervangingsprojecten in de openbare ruimte.

De programmabegroting 2024 voegt aan bovenstaande ambitie toe hoe het strategisch nadenken over onderhoudswerkzaamheden een belangrijk onderdeel van het in standhouden van de kwaliteit van de openbare ruimte is. Bij het beheer van de openbare ruimte wil de gemeente daarnaast inzetten op een meer klimaatadaptieve inrichting van de buitenruimte bij het groen en de riolering.³ Hier wordt in paragraaf 1.3 nader op ingegaan.

1.2. Rollen, taken en verantwoordelijkheden bij beheer van de openbare ruimte

Sliedrecht is bezig met de implementatie van assetmanagement.

Sliedrecht wil verder inzetten op het proactief beheren van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Kapitaalgoederen zijn bijvoorbeeld wegen, verlichting en bruggen. Gesprekspartners geven aan dat in het verleden het onderhoud van de openbare ruimte niet altijd proactief werd uitgevoerd. Er was vaker dan wenselijk sprake van reactief onderhoud, omdat bijvoorbeeld de onderhoudsstaat van de verschillende objecten in de openbare ruimte niet bekend was.

In 2021 is de gemeente daarom gestart met de omslag naar *assetmanagement*. Assetmanagement gaat om het effectief en efficiënt beheren van de assets in de openbare ruimte (verlichting, wegen, riolering etc.). Dat betekent onder meer dat risico's voor de assets (onderdelen van de openbare ruimte) in kaart worden gebracht en vervolgens worden beheerst. De organisatie past hiermee risico-gestuurd beheer toe. In de gesprekken wordt aangegeven dat hiervoor nu een digitaal systeem is aangeschaft, waarin alle assets worden bijgehouden. Nog niet alle assets staan in het huidige systeem.

² Koers 2030, p. 18

³ [Gemeente Sliedrecht \(2023\). Programmabegroting 2024, programma 3: Ruimte:](#)

De assets zijn onderverdeeld in vier kleuren, namelijk grijs, groen, blauw en oranje. De onderdelen van deze assets staan weergegeven in tabel 1.⁴

Tabel 1 Assetindeling gemeente Sliedrecht

Assetindeling	Onderdelen
Grijs	Wegen, Civiele constructies (waaronder bruggen), Openbare Verlichting en Nuts
Groen	Groen en Spelen
Blauw	Riolering en Water
Oranje	Afvalinzameling
Rood	Vastgoed (niet belegd bij team Beheer & Openbare Ruimte)

De implementatie van assetmanagement heeft geleid tot wijziging van organisatiestructuur.

Het beheer van de openbare ruimte is binnen de gemeentelijke organisatie belegd bij het Team Beheer & Openbare Ruimte. De teammanager is verantwoordelijk voor de aansturing van de clusters en de budgetten. Tevens is hij het eerste aanspreekpunt voor de portefeuillehouder. Het team bestaat uit vier clusters, namelijk cluster Buitendienst, cluster Assetbeheer, cluster Civiele Projecten en cluster Staf en Administratie.⁵

Het Team Beheer & Openbare Ruimte kent een capaciteitsprobleem bij het cluster Assetbeheer.

Het beheer van de verschillende assets en periodiek onderhoud van de assets is belegd bij het cluster Assetbeheer. De uitvoering van het dagelijks onderhoud ligt bij het cluster Buitendienst. Het cluster Assetbeheer heeft één beheerregisseur die zich bezighoudt met het professionaliseren van het beheer, assetmanagement, de ruimtelijke projecten en de begroting voor de assets grijs, groen, blauw en oranje. De beheerregisseur zorgt voor een integrale aanpak tussen de verschillende clusters. De beheerders zorgen ervoor dat het beheer van de openbare ruimte wordt uitgevoerd. Tot op heden heeft de gemeente Sliedrecht geen beheeradviseurs (3fte) in dienst genomen, doordat het niet lukt om de vacatures in te vullen. Hierdoor is assetmanagement nog niet volledig geïmplementeerd.⁶ Een overzicht van de functies binnen het cluster Assetbeheer staan weergegeven in tabel 2.

Tabel 2 Assetindeling gemeente Sliedrecht

Cluster Assetbeheer	Functies (nog vacant)
Alle assets	Beheerregisseur
Grijs	Beheeradviseur Infra, beheerder Infra, beheerder Kabels, Leidingen & Civiele Constructies
Groen	Beheeradviseur Groen/Oranje (combifunctie), Beheerder Groen en Beheerder Groen & Spelen
Blauw	Beheeradviseur Riolering & Water, beheerder Riolering en beheerder Water
Oranje	Beheeradviseur Groen/Oranje (combifunctie), beheerder Oranje (combifunctie met opzichter)

⁴ [Gemeente Sliedrecht \(2023\). Programmabegroting 2024, programma 3: Ruimte:](#)

⁵ Organogram Team Beheer & Openbare Ruimte, gemeente Sliedrecht, 28 maart 2024

⁶ Ibid.

Sliedrecht pakt het beheer van de openbare ruimte integraal op.

Het team Beheer & Openbare Ruimte probeert waar mogelijk integraal te werken. Gesprekspartners geven aan dat de implementatie van assetmanagement hieraan bijgedragen heeft. Nu is er beter zicht op de onderhoudsstaat van de verschillende assets. Zoals benoemd, geven gesprekspartners aan dat nog niet alle assets in het digitale systeem zijn ingevoerd.

In juni 2022 heeft de organisatie een Integrale Meerjaren Operationele Planning 2022 - 2026 opgesteld (IMJOP). De planning geeft een overzicht van de verschillende beheerprojecten en maatregelen. Het doel is om koppelkansen tussen de verschillende beheertaken in kaart te brengen. Bijvoorbeeld door wanneer een riool vervangen wordt, dan ook te kijken naar het onderhoud van de wegen en het groen hierbij. Deze IMJOP geeft nog geen overzicht van alle werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd in de periode 2022 – 2026.⁷

1.3. Kaders voor beheer van de openbare ruimte

De verschillende onderdelen van de openbare ruimte kennen een eigen beleids- of beheerplan.

De gemeente Sliedrecht heeft voor de verschillende onderdelen van de openbare ruimte beleids- en/of beheerplannen. De beleidsplannen en soms ook beheerplannen worden in opdracht van de gemeente opgesteld door een externe partij. Wel voert de gemeente Sliedrecht regie op de inhoud van deze beleidsplannen, aldus de gesprekspartners. De beheerplannen worden op basis van de beleidsplannen opgesteld door de diverse beheeradviseurs. In tabel 3 staat een overzicht van de beleidsplannen, beheerplannen en/of onderhoudsplannen.

Tabel 3 Vigerende beleidsplannen gemeente Sliedrecht ten aanzien van de openbare ruimte

Onderdeel	Huidige beleidsplannen, beheerplannen en/of onderhoudsplannen
Wegen	Beleidsplan onderhoud wegen 2015 – 2025 (vastgesteld door gemeenteraad) Beheerplan onderhoud wegen 2021 – 2025 (vastgesteld door college) Onderhoudsplan wegen 2021 – 2025 (vastgesteld door gemeenteraad)
Bruggen	Beheerplan bruggen 2022 – 2026 (vastgesteld door het college) Onderhoudsplan bruggen 2022 – 2026 (vastgesteld door gemeenteraad) Uitvoeringsprogramma vervanging bruggen 2022 – 2026
Groen	Groenbeleidsplan 2021 – 2025 (vastgesteld door gemeenteraad) Groenbeheerplan 2023 – 2026 (vastgesteld door gemeenteraad)
Riolering	Water- en rioleringsprogramma 2024 – 2028 (vastgesteld door college)
Openbare Verlichting	Notitie Uitgangspunten onderhoud openbare verlichting 2015 - 2025 (vastgesteld door college) Jaarplan openbare verlichting 2023

⁷ Definitief verslag IMJOP 2022 – 2026, 28 juni 2022

1.3.1. Beheer van Wegen

Beleidsplan onderhoud wegen 2015 - 2025

In 2020 lag er ruim 250.000 m² asfalt in de openbare ruimte van de gemeente Sliedrecht.⁸ De gemeenteraad van Sliedrecht heeft het *Beleidsplan onderhoud wegen 2015 - 2025* eind 2014 vastgesteld.⁹ Het beleidsplan is gebaseerd op het beleidsplan voor de periode 2010 – 2014. Sliedrecht streeft naar een 'goed rentmeesterschap' van de wegen die in beheer zijn. Het huidige beleidsplan hanteert dezelfde drie uitgangspunten:¹⁰

- / Het voorkomen van kapitaalvernietiging;
- / Het voorkomen van te grote hoogteverschillen met betrekking tot toegankelijkheidseisen;
- / Het voorkomen van schadebeelden waarbij het risico van schadeclaims van toepassing is.

Het beleidsplan verwijst een aantal keer naar het College Uitvoeringsprogramma 2014 – 2018. Hierin stond dat Sliedrecht veel waarde hecht aan het behouden van het basisniveau van beheer in de openbare ruimte. De wegen worden onderhouden en beheerd in Sliedrecht op kwaliteitsniveau B volgens de CROW¹¹-norm. B is het middelste onderhoudsniveau van de vijf. De normering van kwaliteitsniveau B is gebaseerd op zes onderdelen. Zie hiervoor tabel 4.

Tabel 4 Normering kwaliteitsniveau B CROW (publicatie 147)

CROW (publicatie 147) kwaliteitsniveau B			
Veiligheid	Minder veilig, geeft geen aanleiding tot ongelukken	Reparaties	Uitgevoerde reparaties zijn duidelijk zichtbaar
Schade beelden	In beperkte mate	Schadeclaims	Weinig kans op gegronde schadeclaims
Comfort	Neemt op plekken af, kan hinderlijk zijn voor fietsen	Kapitaalvernietiging	Nihil

Beheerplan onderhoud wegen 2021 - 2025 en Onderhoudsplan Wegen 2021 - 2025

Het *Beheerplan onderhoud wegen 2021 - 2025* vormt de vertaling van het beleidsplan naar operationeel beheer en geeft aan op welke wijze het wegbeheer wordt vormgegeven. Het beheerplan is vastgesteld door het college. Het *Onderhoudsplan Wegen 2021 – 2025* geeft inzicht in de planning en begrote kosten voor het onderhoud en is opgesteld door de gemeente Sliedrecht. De gemeenteraad heeft het onderhoudsplan vastgesteld.¹²

De acties voor het onderhoud vanuit het beheerplan zijn:

- / Het continueren van het onderhoudsniveau B;
- / Het uitwerken van ambities ten aanzien van klimaatadaptatie en duurzaamheid bij onderhoud;
- / Het toepassen van principes van assetmanagement bij het beheer van wegen;
- / Verbetering van afwegingskader.

⁸ Beheerplan onderhoud wegen 2021 – 2025

⁹ Raadsbesluit *Beleidsplan onderhoud wegen 2015 – 2025*, gemeente Sliedrecht, 16 december 2014

¹⁰ Beleidsplan onderhoud wegen 2015 – 2025, gemeente Sliedrecht

¹¹ Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek

¹² Raadsbesluit *Onderhoudsplan wegen 2021 t/m 2025*, 29 juni 2021

Duurzaamheid en klimaatadaptatie

In het beleidsplan voor wegen staan verschillende manieren om invulling te geven aan duurzaamheid bij het beheer van de wegen. In het beheerplan is dit verder uitgewerkt. Een voorbeeld is dat Sliedrecht gebakken straatstenen inkoopt. Deze stenen hebben een langere levensduur en een hoger uitstralingsniveau dan betonnen stenen. In de gesprekken wordt ook het voorbeeld gegeven van het gebruik van grasbetontegels bij parkeerplaatsen. Door het gebruik van deze tegels kan water sneller infiltreren in de grond, waardoor er bijvoorbeeld gras kan groeien.¹³

1.3.2. Beheer van Bruggen

Beheerplan bruggen 2022 - 2026 en Onderhoudsplan bruggen 2022 - 2026

In de gemeente Sliedrecht liggen 61 bruggen. Ongeveer 95% van deze bruggen is aangelegd in de periode 1970 – 2009. Sliedrecht kent nog geen apart beleidsplan bruggen, maar wel een beheer- en onderhoudsplan. De accountant wees de gemeente Sliedrecht op het feit dat er een beheerplan bruggen ontbrak voor de voorziening van het onderhoud. Daarom heeft Sliedrecht eerst een beheer- en onderhoudsplan opgesteld.

De gemeente Sliedrecht was voornemens om in 2023 een integraal beleidsplan stedelijk water en bijbehorende civieltechnische kunstwerken op te stellen. Hierin zouden de beleidskaders voor deze verschillende assets moeten staan, zo blijkt uit het uit het raadsvoorstel onderhoudsplan bruggen.¹⁴ Gesprekspartners geven aan dat dit het water- en rioleringsprogramma is. Het college heeft het *Beheerplan bruggen 2022 – 2026* vastgesteld. Het *Onderhoudsplan bruggen 2022 – 2026* is een verkorte versie van dit beheerplan en bevat geen nieuwe informatie. De gemeenteraad heeft het *Onderhoudsplan bruggen 2022 – 2026* eind 2021 vastgesteld.

De doelstelling van Sliedrecht is om haar bruggen te onderhouden op redelijk onderhoudsniveau (niveau 3). Hiervoor hanteert zij de volgende normen: het onderhoudsniveau Conditiescore 3 (NEN 2767-4¹⁵) en voor het beeldkwaliteitsniveau B (CROW 323). In 2021 zijn alle bruggen in Sliedrecht op hun kwaliteit beoordeeld door een extern bureau.¹⁶ Hieruit is naar voren gekomen dat in de komende tien jaar 14 bruggen vervangen dienen te worden. Verder blijkt hieruit dat 45% van de bruggen onder het gewenste onderhoudsniveau “redelijk” is. De definitie van een redelijk onderhoudsniveau is als volgt:

*Er zijn geen gebreken aangetroffen waarbij de functionaliteit en veiligheid van bouwdelen (mogelijk) in het geding is. Goede conditie, beginnende veroudering. Onderhoud op dit niveau heeft duurzaamheid als prioriteit. Gebreken aan installatiedelen in de vorm van materiaal aantasting en veroudering van afwerklagen, materialen, onderdelen en constructies komen incidenteel voor. Groot onderhoud of vervanging wordt de komende 10 jaar niet verwacht.*¹⁷

¹³ Beheerplan Onderhoud Wegen 2021 t/m 2025, p. 9

¹⁴ Raadsvoorstel en -besluit *Onderhoudsplan Bruggen 2022 – 2026*, 14 december 2021

¹⁵ De NEN-norm is een methodiek om de conditie van infrastructurele werken te bepalen: [NEN 2767-4](#)

¹⁶ Rapportage Instandhoudingsinspectie gemeente Sliedrecht, Westenberg, 8 september 2021

¹⁷ Beheerplan bruggen 2022 t/m 2026, p. 6

Men beoordeelt de onderhouds- en vervangingsopgave van een brug aan de hand van een viertal indicatoren: (1) Veiligheid, (2) Functionaliteit / beschikbaarheid, (3) Duurzaamheid en (4) Toonbaarheid. Voor conditiescore 3 is de prioriteit bij onderhoudsmaatregelen als volgt:

1. Veiligheid:	veel nadruk, hoge onderhoudsfrequentie
2. Functionaliteit / beschikbaarheid:	gemiddelde nadruk, normale onderhoudsfrequentie
3. Duurzaamheid:	geen nadruk, lage onderhoudsfrequentie
4. Toonbaarheid:	geen nadruk, lage onderhoudsfrequentie

Conditie score 3 legt geen nadruk op duurzaamheid en/of klimaatadaptatie. In het beheerplan is te lezen dat inzet op duurzaamheid wordt gedaan binnen de beschikbare middelen.

Uitvoeringsprogramma vervanging bruggen 2022 – 2026

In het uitvoeringsprogramma staan de negen bruggen beschreven die vervangen gaan worden in de periode 2022 - 2026. Het vervangen van de bruggen is opgedeeld in vier projecten en is er aandacht op welke manier de vervanging integraal opgepakt kan worden met het beheer.

1.3.3. Beheer van Groen

Groenbeleidsplan 2021 - 2025

De gemeenteraad van Sliedrecht heeft in september 2021 het *Groenbeleidsplan 2021 – 2025* vastgesteld. Door ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, wateropvang, maar ook inwonersparticipatie, voldeed volgens de gemeente het beleidsplan uit 2015 niet meer. De groenvisie van Sliedrecht is als volgt verwoord:¹⁸

Sliedrecht zet in op een groene leefomgeving die niet alleen nu, maar ook in de toekomst voor alle Sliedrechters veilig, gezond, prettig, duurzaam en inspirerend is. De gemeente wil duurzaam en aantrekkelijk groen ontwikkelen en in stand houden, dat diverse maatschappelijke doelen dient. We werken aan een leefomgeving waarin groen multifunctioneel is en in belangrijke mate bijdraagt aan een goede afstemming van de functies van het openbare gebied op elkaar. Daartoe werken we efficiënt en duurzaam samen, intern, met inwoners, organisaties en andere gemeenten.

Zo is Sliedrecht over 30 jaar nog meer met trots het groene baggerdorp van Nederland.¹⁹

Het beleidsplan gaat ook in op het gemeentelijk beheer van groen en bomen. Sliedrecht maakt bij het regulier groenbeheer onderscheid in beheerniveaus op basis van CROW-beeldkwaliteitsnormen A t/m C. A is intensief beheer, B staat voor standaard beheerniveau en C betreft extensief onderhoud. Ook heeft de gemeente Sliedrecht de ambitie om natuurlijk groenbeheer uit te voeren met als doel om meer ruimte te geven aan ecologie en natuurlijke processen.²⁰

¹⁸ Groenbeleidsplan 2021 - 2025, gemeente Sliedrecht

¹⁹ Groenbeleidsplan 2021 - 2025, gemeente Sliedrecht, p. 18

²⁰ Groenbeleidsplan 2021 - 2025, gemeente Sliedrecht, p. 37 - 38

Groenbeheerplan 2023 - 2026

Naast het beleidsplan kent de gemeente Sliedrecht ook het *Groenbeheerplan 2023 – 2026*. In het beheerplan staan de verschillende onderhoudsniveaus uit het beleidsplan op een kaart van Sliedrecht verder uitgewerkt. Het onderhoudsniveau in het centrum van Sliedrecht is A. Voor woonwijken en bedrijventerreinen hanteert Sliedrecht niveau B. In de parkenzone geldt onderhoudsniveau C.

De raad heeft dit beheerplan vastgesteld in maart 2024. Het beheerplan heeft drie doelstellingen:²¹

1. Realisatie van de in het groenbeleidsplan gestelde beheerdoelen.
2. Structurering van het groenbeheer, met:
 - heldere lijnen tussen beleid en beheeruitvoering en
 - goede afstemming met andere beleidsvelden en projecten
3. Voldoende inzicht in de beheergroepen, beheermaatregelen en kosten, zodat beheermaatregelen goed tegen elkaar afgewogen kunnen worden.

De beheerdoelen uit de eerste doelstelling komen voort uit het groenbeleidsplan en zijn:

/ Streven naar een hogere natuurwaarde, meer biodiversiteit	/ Een lagere ziekte- en plaagdruk
/ Groen inzetten voor klimaatadaptatie	/ Beter inspelen op bodemdaling
/ Meer grote bomen	/ Circulair werken
/ Meer natuurvriendelijke oevers	

De beheerdoelen zijn niet direct voorzien van meetbare doelstellingen. Zo is bijvoorbeeld niet duidelijk hoeveel meer grote bomen en natuurvriendelijke oevers de gemeente Sliedrecht wil realiseren. Dit maakt het lastig om inzicht te krijgen in de voortgang van deze doelstellingen.

In de bijlage van het beheerplan is een planning opgenomen vanaf 2024 voor het beheer van de verschillende groenassets. Hier is aangegeven hoe vaak het onderhoud plaatsvindt en wat dit inhoudt.

Duurzaamheid en klimaatadaptatie

Het doel van de gemeente Sliedrecht is om met haar groen ook in te zetten op een klimaatadaptieve inrichting van de openbare ruimte. Groen wordt onder andere ingezet om hittestress, droogte en wateroverlast te verminderen. Daarnaast heeft de gemeente de ambitie om binnen 200 meter van elke woning een koele groene verblijfsplek te realiseren.²²

²¹ Groenbeheerplan 2023 – 2026, gemeente Sliedrecht, p. 5

²² Groenbeleidsplan 2021 - 2025, gemeente Sliedrecht, p. 28

1.3.4. Beheer van riolering

Water- en rioleringsprogramma 2024 – 2028

De gemeente Sliedrecht heeft een rioolstelsel dat bestaat uit 160 km vrijvervalriolering, 24 km pers- en drukleiding, 110 grote en kleine gemalen, bijna 10.000 straat- en trottoirkolken en 44,5 km watergang.²³ In 2024 heeft het college het Water- en Rioleringsprogramma vastgesteld. Dit programma is de opvolger van het gemeentelijk Rioleringsplan 2019 – 2023. De raad is in een beeldvormende vergadering geïnformeerd over dit water- en rioleringsprogramma.²⁴ Het college heeft het water- en rioleringsprogramma vastgesteld op 2 juli 2024.²⁵

In de Omgevingsvisie is te lezen dat Sliedrecht streeft naar een duurzame en doelmatige invulling van onze zorg voor het rioleringsstelsel.²⁶ Deze ambitie is vertaald in een aantal doelen en uitgangspunten::

- *We treffen doelmatig maatregelen om structurele nadelige gevolgen van te lage grondwaterstanden te voorkomen of te beperken.*
- *We behouden en ontwikkelen de kwaliteit en diversiteit van water, landschappelijke waarden en ecologie.*
- *We vergroten de ruimte voor waterberging.*

Het programma beschrijft hoe Sliedrecht haar wettelijke (zorg)taken voor stedelijk afvalwater, afvloeiend hemelwater en grondwater wil uitvoeren. De theoretische levensduur van riolering in Sliedrecht is 60 jaar. Sliedrecht heeft de komende jaren een vervangingsopgave voor riolering die deze planperiode de theoretische levensduur bereikt. Dit geldt voor de riolering van voor 1968. De vervangingsopgave voor Sliedrecht bedraagt ongeveer €19 miljoen.²⁷

Sinds 2020 wordt de riolering in Sliedrecht geïnspecteerd en onderzocht. In het voorgaande gemeentelijke rioleringsplan lag de focus op het reinigen van de riolen in plaats van inspecteren. De werkzaamheden in het kader van het beheer van water en riolering voor de periode 2024 – 2028 zijn opgenomen in het programma.

Duurzaamheid en klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is onderdeel van het Water- en rioleringsprogramma van Sliedrecht. Hier zijn ook verschillende budgetten voor opgenomen. Het uitgangspunt voor Sliedrecht is om bij onderhoud, vervanging of renovatie van riolering de omgeving klimaatadaptatief in te richten. Als voorbeeld wordt gegeven dat dit kan door de hemelwatertoevoer af te koppelen.²⁸ De gemeente Sliedrecht heeft bij haar strategische langetermijnplanning voor de vervangingsbedragen ook rekening gehouden met klimaatbestendigheid. Jaarlijks is er € 50.000 beschikbaar voor klimaatadaptatieve maatregelen.²⁹

²³ Ontwerp Water- en rioleringsprogramma 2024 – 2028

²⁴ CIB ontwerp Water- en rioleringsprogramma (Wrp) 2024 - 2028, 16 april 2024

²⁵ Openbare besluitenlijst van college van B&W, 2 juli 2024

²⁶ Omgevingsvisie Gemeente Sliedrecht, p. 22

²⁷ CIB ontwerp Water- en rioleringsprogramma (Wrp) 2024 - 2028, 16 april 2024

²⁸ Ibid.

²⁹ Ontwerp Water- en rioleringsprogramma 2024 – 2028, p. 30

1.3.5. Beheer van openbare verlichting

Sliedrecht is in 2011 met de gemeente Dordrecht de samenwerking aangegaan voor het onderhoud en beheer van de openbare verlichting. In 2016 is een gezamenlijk Service Level Agreement (SLA) opgesteld en deze is in 2022 herijkt en opnieuw getekend.³⁰

Notitie Uitgangspunten onderhoud openbare verlichting 2015 - 2025

Het college van B&W heeft op 7 oktober 2014 ingestemd met de Notitie Uitgangspunten onderhoud openbare verlichting 2015 – 2025. Deze notitie bevat de kaders en ambities voor de openbare verlichting in Sliedrecht. Deze kaders zijn in samenspraak met Dordrecht, Zwijndrecht en Alblisserdam opgesteld.³¹ De ambities zijn:

- Het leveren van een bijdrage aan de sociale- en verkeersveiligheid
- Het beperken van lichthinder en lichtvervuiling
- Gebruikmaken van duurzame materialen
- Een laag energieverbruik
- Het beperken van kosten

De ambities zijn voorzien van meetbare indicatoren. Om bij te dragen aan de sociale- en verkeersveiligheid, wil Sliedrecht voldoen aan de landelijke richtlijnen openbare verlichting (2011). In 2015 voldeed 45% van de verlichting hieraan. Om de kosten te beperken en duurzaam gebruik te maken van materiaal, is op basis van verschillende metingen de vervangingstermijn verlengd voor onderdelen van de verlichting. Het lagere energieverbruik behaalt Sliedrecht middels het dimmen van het lichtniveau tussen 23:00 en 6:00 op doorgaande wegen.

Jaarplan openbare verlichting Sliedrecht

De gemeente Sliedrecht stelt elk jaar een jaarplan op, waarin invulling wordt gegeven aan de ambities uit de vastgestelde notitie. In 2024 zijn de ambities naar de volgende doelstellingen vertaald:³²

- Het halen van de doelstellingen in het SER-Energieakkoord (Rijkswaterstaat)
- Het onderhoud achterstand wegwerken
- De vervanging van masten en armaturen tijdig uitvoeren
- Voldoen aan de richtlijnen (ROVL/NPR)
- Investeren in duurzaam materiaalgebruik (m.n. led)
- Kwaliteit en veiligheid van OVL blijvend op peil houden
- Verantwoord uitstel van vervangingen
- Dimmen op doorgaande wegen
- Voorkomen van lichthinder en lichtvervuiling

In de programmabegroting van 2024 staat dat het college in 2024 een nieuw beleidskader ter vaststelling aan de gemeenteraad aanbiedt.³³ Ten tijde van het onderzoek is dit nog niet gebeurd.

³⁰ Service level agreement VRI en OVL Beheer, 18 november 2022 (GETEKEND)

³¹ Notitie Uitgangspunten onderhoud openbare verlichting 2015 - 2025, gemeente Sliedrecht

³² Jaarplan OVL Sliedrecht 2024, 4 maart 2024

³³ [Gemeente Sliedrecht \(2023\). Programmabegroting 2024, paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen](#)

1.4. Doeltreffendheid van beleid

Het monitoren van de doeltreffendheid van het beheer verschilt per beleidsdomein. Intern beschikt het team Beheer & Openbare Ruimte verschillende voortgangsrapportages of inspectierapporten. Naast de P&C-stukken worden er geen voortgangsrapportages gedeeld met college en/of raad over het beheer.

De beeldkwaliteit van de wegen in Sliedrecht is verslechterd.

De ambitie van de gemeente Sliedrecht is om de wegen te beheren op beeldkwaliteit B. De wegen van Sliedrecht zijn in de periode 2021 - 2023 geïnspecteerd. Tabel 5 laat zien dat de beeldkwaliteit in de periode 2021 – 2023 achteruit is gegaan. In 2021 voldeed ruim 78% van de wegen minimaal aan beeldkwaliteit B en in 2023 was dit 65%. De reden hiervoor is dat de gemeente Sliedrecht in deze jaren verschillende werkzaamheden heeft uitgesteld.³⁴

Tabel 5 Beeldkwaliteit wegen gemeente Sliedrecht in % van het areaal

Jaar	A+	A	B	C	D	Overig
2021	42,7%	26,1%	9,3%	2,7%	19,2%	0%
2022	33,0%	42,0%	9,0%	3,0%	11,0%	2,0%
2023	32,0%	29,0%	4,0%	1,0%	30,0%	5,0%

In de gesprekken wordt aangegeven dat risico-gestuurd beheer wordt toegepast bij wegen. Dat betekent dat als het kwaliteitsniveau lager dan B is, maar uit een maatregeltoets blijkt dat er een beperkt risico is, het onderhoud wordt uitgesteld.

Het onderhoud en vervangen van de bruggen in Sliedrecht is in gang gezet.

Sliedrecht wil in de periode 2022 – 2026 negen bruggen vervangen en daarnaast is de doelstelling om de bruggen te onderhouden op een redelijk onderhoudsniveau. In 2023 is de eerste van deze negen bruggen vervangen. Voor de andere bruggen is de werkvoorbereiding gestart. Vanuit de rapportages is niet duidelijk wanneer de bruggen vervangen worden. Verder zijn verschillende onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd. Er is nog geen nieuwe inspectie van bruggen geweest, waardoor nog niet te zeggen is of de bruggen op het juiste onderhoudsniveau zitten.³⁵

De voortgang op de beheerdoelen van groen is lastig meetbaar.

De gemeente Sliedrecht voert het onderhoud aan het groen uit op de verschillende onderhoudsniveaus uit het beleids- en beheerplan conform het uitvoeringsprogramma. Hoe hoger het onderhoudsniveau, hoe meer onderhoud. Daarnaast heeft Sliedrecht verschillende beheerdoelen voor het groen. In 2023 is uitvoering gegeven aan klimaatadaptieve maatregelen door het creëren van extra waterberging. In de jaarstukken wordt niet gerapporteerd over de andere beheerdoelen, zoals bijvoorbeeld meer grote bomen en meer natuurlijkvriendelijke oevers. Mede doordat hierover geen meetbare doelstelling is geformuleerd, is het lastig om de voortgang te monitoren. In de gesprekken wordt aangegeven dat dit een verbeterpunt kan zijn om beleidsdoelstellingen beter te kunnen vertalen naar uitvoering.

³⁴ MJOP Onderhoud Wegen Sliedrecht 2023 t/m 2027, versie 31 januari 2024

³⁵ Jaarstukken 2023, gemeente Sliedrecht, p. 95

Prioriteit bij beheer van riolering ligt bij achterstallig onderhoud inhalen.

Tot 2020 is het onderhoud aan riolering in Sliedrecht reactief geweest en werd er alleen bij incidenten ingegrepen. Daardoor is er sprake van achterstallig onderhoud met betrekking tot inspecties van de riolering. Om dit in te halen, is een jaarplanning voor het stedelijk water opgesteld. Het doel was om eind 2023 alle riolering van ouder dan 40 jaar geïnspecteerd te hebben.³⁶ Het wordt niet duidelijk uit de voortgangsrapportages of dit gehaald is. De afgelopen jaren zijn verschillende onderdelen van de riolering gereinigd en/of geïnspecteerd. Naar aanleiding van de verschillende inspecties en het bereiken van het einde van de levensduur van de riolering, zijn verschillende rioleringen vervangen.

Voor de periode 2024 – 2028 is jaarlijks € 50.000 beschikbaar voor klimaatadaptieve maatregelen. Een deel van dit budget is gebruikt voor de aanleg van twee wadi's³⁷ in de Staatsliedenbuurt.

De doelstellingen voor het beheer van de openbare verlichting worden jaarlijks behaald.

Het team Openbare Verlichting van de gemeente Dordrecht stelt twee keer per jaar een voortgangsrapportage op. De mei-rapportage geeft inzicht in de voortgang van het jaarplan en de jaarlijkse rapportage gaat in op het Service Level Agreement en het jaarplan. In de jaarlijkse rapportage is ook aandacht voor de doelstellingen, zoals deze zijn geformuleerd in het jaarplan openbare verlichting van Sliedrecht. Uit de jaarrapportages van 2022 en 2023 blijkt dat de doelstellingen uit de ambities op het gebied van openbare verlichting zijn behaald.

³⁶ 20220628_Verslag IMJOP 2022-2026_def_

³⁷ Wadi is een infiltratievoorziening voor de tijdelijke opvang van hemelwater. WADI = Water Afvoer Drainage en Infiltratie

2. Rol van de raad

In dit hoofdstuk leggen we de focus op informatievoorziening en sturing tussen organisatie, college en raad. We gaan in op de wijze van verantwoording en de informatievoorziening over de resultaten van het beheer van de openbare ruimte. Hierbij kijken we ook naar de manier waarop de raad invulling geeft aan zijn kaderstellende en controlerende rol. Ter afbakening is gekozen voor de periode 2020 - 2023. Daarmee geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

6. In hoeverre bieden het beleid en de beheerplannen voor de openbare ruimte de raad sturingsmogelijkheden op het gebied van kwaliteit en budget?
7. In hoeverre wordt de gemeenteraad geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het beleid?
8. In hoeverre geeft de gemeenteraad invulling aan de kaderstellende en controlerende rol ten aanzien van het beheer van de openbare ruimte?

2.1. Informatievoorziening aan de gemeenteraad

Informatievoorziening aan de raad vindt voornamelijk via de P&C-cyclus plaats.

In de financiële verordening van de gemeente Sliedrecht is vastgesteld dat het college in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen van de jaarstukken en de begroting opneemt wat de voortgang is van het geplande onderhoud, en de omvang van het achterstallige onderhoud. Uit de documentanalyse en interviews blijkt dat de gemeenteraad voornamelijk via de planning-en-controlcyclus wordt geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van het beleid en het beheer van de openbare ruimte.³⁸

Verder blijkt uit de beschikbare informatiebrieven van het college dat de raad ook incidenteel wordt geïnformeerd over de voortgang van projecten. Zo wordt de raad in 2020 meegenomen in de evaluatie van het Groenbeleidsplan 2015. In de brief is aandacht voor het behalen van de doelstellingen en welke ontwikkelingen er zijn geweest (toename van plagen, extreme hitte etc.). Ook wordt de raad in 2020 geïnformeerd over een rioolvervanging op de Rembrandtlaan. In 2024 ontving de raad een informatiebrief van het college over het Water- en rioleringsprogramma met een toelichting op dit programma en de belangrijkste investeringen. Daarnaast worden er presentaties gegeven aan de raad over de opgestelde beheerplannen. De raad heeft bijvoorbeeld een uitgebreide discussie gevoerd over het beheerplan "water en groen".

De jaarstukken geven inzicht in de voortgang van de verschillende beleids- en beheerplannen, maar niet over de kwaliteitsniveaus.

Het programma Ruimte en de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen van de jaarstukken 2020 – 2023 gaan in op het beheer van de openbare ruimte. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen wordt per beleidsdomein - wegen, bruggen, groen, riolering en openbare verlichting – weergegeven wat het college wilde bereiken, in hoeverre dat gelukt is en wat daarvoor is gedaan. Het gaat dus zowel over het beleid als de uitvoering. Zo worden in de jaarstukken 2023 de uitgangspunten van het beleidsplan

³⁸ Financiële verordening gemeente Sliedrecht 2023, Artikel 21 Onderhoud Kapitaalgoederen

Wegen 2015 - 2025 herhaald, maar wordt er bijvoorbeeld ook benoemd "dat de parkeerplaats naast het Burgemeester Winklerplein opnieuw bestraat is".³⁹

Het detailniveau van informeren in de begroting verschilt per type asset. Voor bruggen is in de begroting 2023 bijvoorbeeld alleen maar opgenomen: "in 2021 is een beheer- en onderhoudsplan voor de bruggen binnen de gemeente Sliedrecht opgesteld. In 2023 herstellen, onderhouden en vervangen we de bruggen conform het dan geldende meerjarenonderhoudsprogramma."⁴⁰ In de jaarstukken van 2023 staat echter wel precies omschreven aan welke bruggen welk type onderhoud is gepleegd dat jaar. Bij openbare verlichting worden jaarlijks het aantal Fixi-meldingen⁴¹ en het aantal lampstoringen benoemd.

Wat opvalt is, dat de gemeenteraad in de jaarstukken niet wordt geïnformeerd over het behalen van de meetbare onderhoudsniveaus, bij bijvoorbeeld wegen, bruggen en groen. De jaarstukken gaan niet in op de verslechtering van de beeldkwaliteit van wegen en het aantal toegevoegde bomen.

2.2. Sturing door de raad

De raad stelt kaders voor beheer bij het vaststellen van beleids- en beheerplannen.

De raad heeft een kaderstellende rol gehad bij het vaststellen van de beleidsplannen voor groen en wegen en het beheerplan voor bruggen. Daarnaast heeft de raad met het vaststellen van de begroting het budgetrecht voor het beheer. Ook zou de raad bij het vaststellen van de begroting kunnen bijsturen op het beleid. Vanuit de bestudeerde documenten blijkt dat de gemeenteraad van Sliedrecht hierbij geen amendementen heeft ingediend met betrekking tot het beheer van de openbare ruimte.

De raad stelt niet alle beleids- en beheerplannen vast. De notitie voor openbare verlichting is door het college vastgesteld, evenals het water- en rioolprogramma. Het vaststellen van het water- en rioolprogramma is een collegebevoegdheid. De raad is wel geïnformeerd over het water- en rioleringsprogramma in een beeldvormende vergadering.

De raad gebruikt vanuit zijn instrumentarium voornamelijk het stellen van schriftelijke vragen.

In de periode 2020 - 2023 heeft de raad meerdere technische en schriftelijke vragen gesteld en moties ingediend die raken aan (het beheer van) de openbare ruimte. De raad maakt vooral gebruik van technische vragen. De raad neemt daarmee vooral zijn controlerende rol in. In de periode 2020 – 2023 is één motie ingediend en zijn geen amendementen ingediend over het onderwerp beheer openbare ruimte. In die zin geeft de raad minder invulling aan zijn kaderstellende rol. Gesprekspartners onderschrijven dit beeld van de rol van de raad bij het beheer van de openbare ruimte.

De raad stelt met name vragen over financiën en het achterhalen van informatie. De technische vragen over het beleidsplan openbare verlichting gaan bijvoorbeeld over waar de notitie uitgangspunten openbare verlichting te vinden is en of hiervan een evaluatie beschikbaar is. Zowel voor wegen als voor bruggen is gevraagd om een overzicht van de kosten.

³⁹ Jaarstukken 2023, Gemeente Sliedrecht, p. 95

⁴⁰ Begroting 2023, Gemeente Sliedrecht, p. 59

⁴¹ Fixi is een website waarop inwoners een melding kunnen doen over de openbare ruimte.

De schriftelijke vragen over de reconstructie van de riolering en het onderhoud van de bruggen zijn gericht op verduidelijking. Hierin wordt gevraagd naar de onderhoudsstaat, achterstallig onderhoud en resultaten uit de inspecties.

In tabel 6 staat een overzicht van de raadsinstrumenten die de raad in de periode 2020 - 2023 heeft ingezet.

Tabel 6 Ingezette raadsinstrumenten gemeenteraad Sliedrecht m.b.t. beheer openbare ruimte 2020 - 2024

Raadsinstrument	Onderwerp	Jaar
Technische vragen	Rioolvervanging Thorbeckelaan/Vogelenzang	2020
Motie	Afvalwaterakkoord: het college wordt o.a. opgeroepen om in het afvalakkoord op te nemen om gezamenlijk te controleren wat (illegaal) op de riolering wordt geloosd en extra maatregelen vraagt voor zuivering	2020
Technische vragen	Rol raad bij kapvergunningen, vraag bij Groenbeleidsplan	2021
Technische vragen	Beleidsplan openbare verlichting	2021
Technische vragen	Financiën beleidsplan wegen	2021
Technische vragen	Onderhoudsplan bruggen	2021
Technische vragen	Reconstructie riolering Nijverwaard - Van Urk	2022
Schriftelijke vragen	Onderhoud houten bruggen en beschoeiingen	2022
Schriftelijke vragen	Wateroverlast Tiendweg	2023
Motie	Kwalitatief en groen Willem Dreespark: het college wordt o.a. opgeroepen om waardevolle bomen indien mogelijk te herplanten	2023
Motie	Een veilige Tiendweg: het college wordt opgeroepen om in samenwerking met het Waterschap Tiendland maatregelen te nemen vóór het komende vorstseizoen	2023

3. Inwoners en de openbare ruimte

In dit hoofdstuk zetten we uiteen op welke manier inwoners van Sliedrecht betrokken worden bij het opstellen van beleid voor en de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte. Daarvoor is gekeken naar de beleidsplannen en gesprekspartners zijn hierop bevraagd.

Ook is er een digitale vragenlijst uitgezet onder de inwoners van Sliedrecht. 145 inwoners van Sliedrecht hebben op deze manier hun mening gegeven over (het beheer van) de openbare ruimte. Hun antwoorden geven voor dit onderzoek een beeld van de mate van tevredenheid van deze groep inwoners over het beheer van de openbare ruimte. Daarnaast geven de antwoorden inzicht in hoe deze inwoners participatie ervaren, en op welke manier zij geïnformeerde willen worden en mee willen denken over veranderingen in de openbare ruimte. Daarmee geeft dit hoofdstuk antwoord op de volgende deelvragen:

9. In hoeverre wordt het perspectief van inwoners van de gemeente meegenomen bij het bepalen van doelen voor het beheer van de openbare ruimte?
10. In hoeverre wordt in de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte rekening gehouden met het perspectief van inwoners van de gemeente?
11. Welke verdere mogelijkheden zijn er om inwoners te betrekken bij het beheer van de openbare ruimte? Welke wensen en verwachtingen hebben inwoners hierbij?

3.1. Kaders voor participatie

De gemeente Sliedrecht moedigt initiatiefnemers van een verandering in de openbare ruimte aan om een participatietraject te starten.⁴² Eén van de doelstellingen van de gemeente is dan ook om zelf het goede voorbeeld te geven, en waar dat kan inwonersparticipatie toe te passen en de omgeving te betrekken.⁴³ De gemeente kijkt per situatie en onderwerp naar welk participatieniveau en vorm het meest passend is, voorafgaand aan het participatietraject. Daarbij wordt gebruikgemaakt van een zogenaamde participatieladder. De niveau's zijn:

1. **Informeren:** de initiatiefnemer brengt de betrokkenen vroegtijdig op de hoogte, bijvoorbeeld via een informatieavond of een huis-aan-huisblad.
2. **Raadplegen:** de initiatiefnemer gaat in gesprek met betrokkenen over hun mening, ervaringen of ideeën over het initiatief. Dit kan bijvoorbeeld via een inspraakavond of enquête.
3. **Adviseren:** de initiatiefnemer gaat in gesprek met betrokkenen en vraagt om hun advies. Dit kan bijvoorbeeld via een adviesraad of rondetafelgesprekken. Als afgeweken wordt van het advies van de betrokkenen, motiveert de initiatiefnemer dat.
4. **Coproduceren:** de initiatiefnemer vraagt betrokkenen om samen de agenda, uitgangspunten en eventueel de richting van het proces vast te stellen. Keuzes worden samen gemaakt. Dit kan bijvoorbeeld via overleggroepen, werkateliers of een testpanel.
5. **Meebeslissen:** de initiatiefnemer laat de uiteindelijke beslissingen aan de betrokkenen over. Dit kan bijvoorbeeld via keuzesessies of een digitaal platform meebeslissen.

⁴² De Sliedrechtse Participatieleidraad, 2023, p. 2

⁴³ Participatiebeleid Sliedrecht: Sliedrechtse werkwijze bij ruimtelijke initiatieven, 2022, p. 5

In de onderstaande paragrafen beschrijven we de vormen van participatie die de gemeente Sliedrecht inzet bij het beheer van de openbare ruimte. Participatie van inwoners vindt vooral plaats bij het ontwikkelbeleid zoals de omgevingsvisie en het groenbeleidsplan. Bij het opstellen van de omgevingsvisie en het groenbeleidsplan heeft de gemeente inwoners geraadpleegd (participatieniveau 2) en zich laten adviseren door inwoners (participatieniveau 3). Bij het daadwerkelijke beheer van de openbare ruimte beperkt de participatie zich veelal tot het informeren (participatieniveau 1) van de inwoners over de werkzaamheden in de buurt.

3.2. Participatie voor de openbare ruimte

3.2.1. Beleid

Sliedrecht heeft twee keer een 'week van de omgevingsvisie' georganiseerd. Hier konden inwoners en ketenpartners meedenken voor de visie en koers van Sliedrecht voor 2030. Ook hebben ruim 1.500 inwoners een enquête ingevuld.⁴⁴ De gemeente Sliedrecht heeft bij het opstellen van het Groenbeleidsplan ook vormen van participatie ingezet. Inwoners konden via een e-mailadres opmerkingen of suggesties doorgeven voor het beleid. Ook zijn belangenorganisaties zoals Stichting Sliedrecht Groen en NME "De Hooizolder" betrokken.⁴⁵

Voor het opstellen van het beleidsplan Wegen is de afweging gemaakt om geen participatie in te zetten, omdat wegenbeheer een technische uitvoeringsgerichte taak is. Wel wil Sliedrecht gebruikmaken van participatie bij integrale werken voor de inrichting van het gebied. Voor de onderdelen bruggen, riolering en openbare verlichting is geen participatie ingezet bij het opstellen van de beleidsplannen.

3.2.2. Uitvoering

Bij onderhoudsplannen van de bestaande assets is de participatie van inwoners minder prominent, al worden inwoners wel regelmatig geïnformeerd over beheerplannen. Gesprekspartners geven aan dat inwoners op verschillende manieren betrokken worden bij en geïnformeerd worden over de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte. Bij grote beheerprojecten met impact op de openbare ruimte wordt ook participatie ingezet, door middel van enquêtes en inwonersavonden. Ook valt op de website op de pagina *Onderhoud aan de openbare ruimte* te lezen waar werkzaamheden bezig zijn en hoe inwoners meldingen kunnen maken.⁴⁶

Sinds 2019 kunnen inwoners in Sliedrecht meldingen over gebreken in de openbare ruimte maken in de app *Fixi*. Deze meldingen komen binnen bij de opzichters van de gemeente Sliedrecht. De opzichters zetten de melding door naar de juiste persoon. De gemeente koppelt terug wat er met de melding gedaan is. Meldingen hebben bijvoorbeeld betrekking op kapotte verlichting, straatvuil of losliggende tegels.

In de uitvoering van het beheer van de openbare ruimte vindt in de gemeente Sliedrecht nu geen participatie van inwoners plaats, behalve bij beheerprojecten in de ontwerpfase. In verschillende gemeenten in Nederland wordt bijvoorbeeld het NK Tegelwippen georganiseerd. Inwoners van deze gemeenten verwijderen tegels, zodat er meer ruimte is voor groen. Dit draagt bij onder andere bij aan klimaatadaptatie. Sliedrecht heeft hier niet aan deelgenomen.

⁴⁴ Omgevingsvisie Sliedrecht, *Een kompas voor Sliedrecht*, november 2021

⁴⁵ Beleidsplan onderhoud wegen 2021 – 2025

⁴⁶ [Website Sliedrecht, geraadpleegd augustus 2024](#)

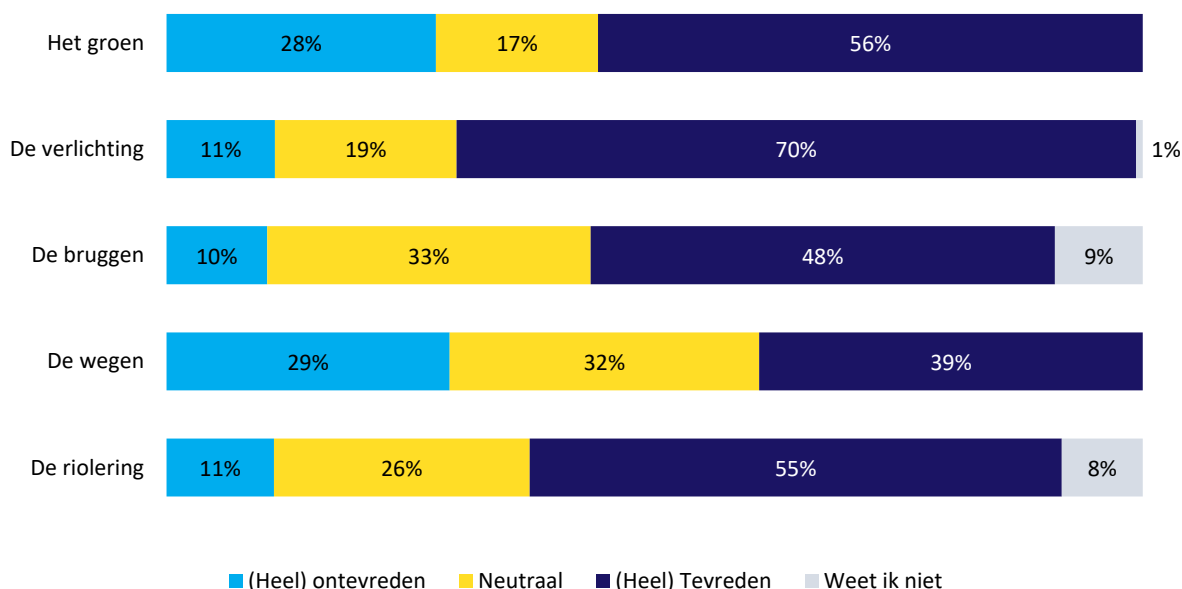
3.3. Perspectief van inwoners op informatievoorziening en participatie

Om een beeld te krijgen van de ervaringen en voorkeuren van inwoners bij participatie over veranderingen in de openbare ruimte, is een flitspeiling uitgezet. In bijlage 2 wordt deze nader toegelicht. In de flitspeiling werd inwoners gevraagd naar hun mening over het huidige beleid, hun ervaringen met de communicatie en participatiemogelijkheden van de gemeente en hun communicatie- en participatievoorkeuren. De volledige vragenlijst is in bijlage 2 te vinden. 145 inwoners (*gemiddelde leeftijd 60 jaar*) hebben de Flitspeiling ingevuld.

Inwoners positief over verlichting, minder tevreden over groen en wegen.

Allereerst is aan inwoners gevraagd hoe tevreden zij zijn over het onderhoud van vijf verschillende onderdelen van de openbare ruimte: het groen, de verlichting, de bruggen, de wegen en de riolering. Onderstaande figuur laat zien dat bevraagde inwoners het meest positief zijn over de verlichting in de gemeente: zeven op de tien inwoners is hier (heel) tevreden over. Inwoners zijn het vaakst ontevreden over de wegen (29%) en het groen (28%). Wat opvalt is dat de bruggen en de riolering relatief positief beoordeeld worden, maar dat bijna een tiende van de inwoners bij deze onderdelen geen mening heeft.

Hoe tevreden bent u over het onderhoud van de volgende dingen in Sliedrecht? Matrix (n = 145)

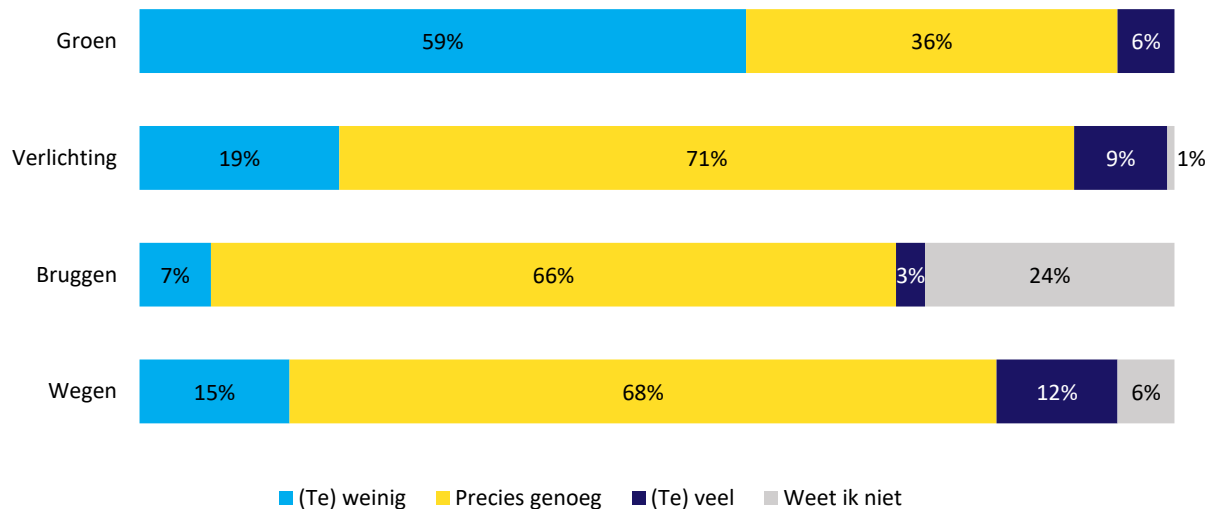

Figuur 1 Tevredenheid inwoners over onderhoud openbare ruimte

Naast vragen over ervaringen met het onderhoud van de openbare ruimte, is aan inwoners gevraagd wat zij vinden van de hoeveelheid waarin de onderdelen groen, verlichting, bruggen en wegen aanwezig zijn. Deze vraag is niet gesteld voor het onderdeel riolering, omdat dit voor inwoners mogelijk lastig te beantwoorden is. De vraag is wel gesteld voor bruggen en wegen, omdat inwoners op deze manier kunnen beoordelen of zij genoeg manieren zien om te kunnen 'reizen' van A naar B. Over het algemeen zijn bevraagde inwoners tevreden met de aanwezigheid van de verschillende aspecten in de gemeente: een meerderheid vindt de hoeveelheid verlichting, bruggen en wegen in de gemeente precies genoeg. De hoeveelheid groen is hierbij een uitzondering: zes op de tien bevraagde inwoners vinden dat er te weinig groen in de gemeente is.

Vindt u dat de volgende (te) weinig of (te) veel in Sliedrecht aanwezig zijn? Matrix (n = 145)

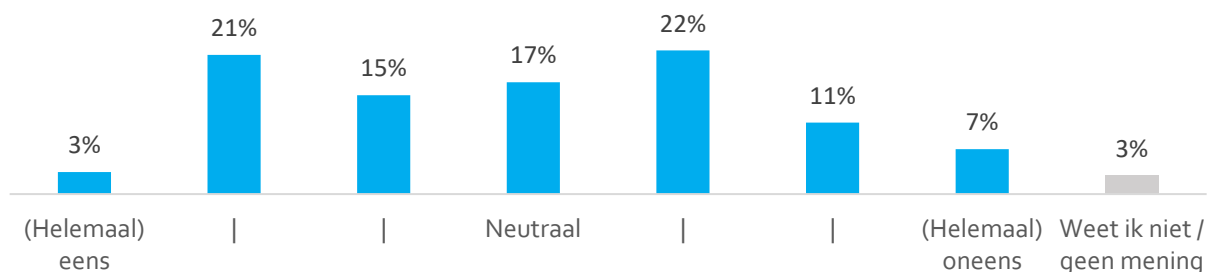
Figuur 2 Tevredenheid inwoners over hoeveelheid van bepaalde onderdelen in de openbare ruimte

Inwoners verdeeld over communicatie en participatie over openbare ruimte.

Vervolgens is aan inwoners een aantal vragen gesteld over hun ervaringen met de gemeente als het over veranderingen aan de openbare ruimte gaat. Hierbij valt op dat de ervaringen van inwoners erg verschillen en dat inwoners dan ook van mening verschillen over de manier waarop de gemeente Sliedrecht communiceert en participatie organiseert.

Figuur 3 hieronder laat zien dat 40% van de bevroagde inwoners vindt dat de gemeente hen op tijd informeert bij veranderingen aan de openbare ruimte in hun buurt, tegenover 40% die vindt dat dit niet het geval is. Een vijfde van de invullers is neutraal of weet het niet.

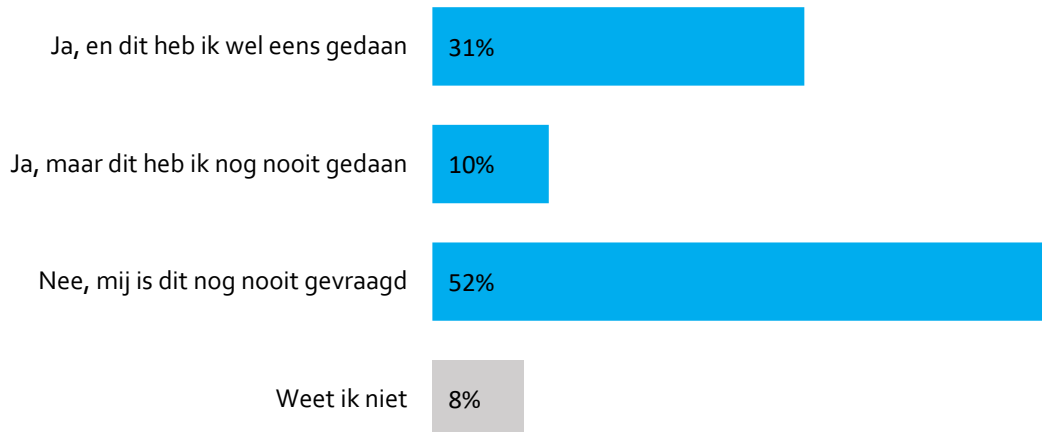
De gemeente informeert mij op tijd bij veranderingen aan de openbare ruimte in mijn buurt Slider zevenpuntschaal (n = 145)

Figuur 3 Mening van inwoners over het op tijd informeren bij veranderingen aan de openbare ruimte

De helft van de inwoners die deelnamen aan het onderzoek is nog nooit gevraagd om mee te denken met de gemeente over veranderingen aan de openbare ruimte. Van de invullers die wel gevraagd zijn, heeft het grootste deel ook meegedacht: in totaal deden drie op de tien bevroagde inwoners wel eens mee aan een participatietraject over de openbare ruimte. Een tiende van de bevroagde inwoners is wel gevraagd, maar heeft niet meegedacht of meebeslist.

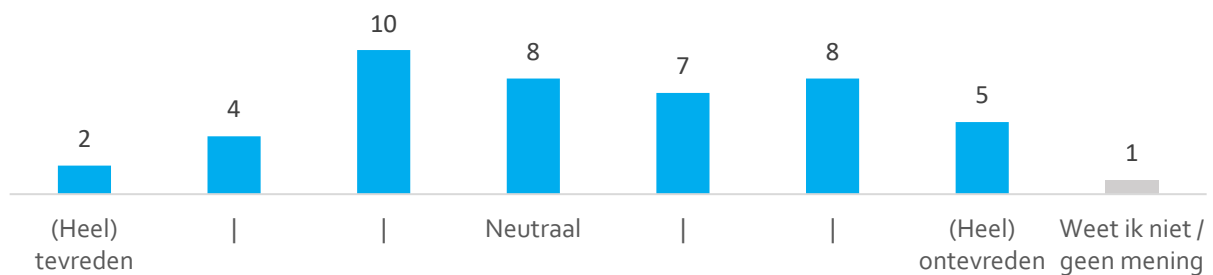
Heeft de gemeente u wel eens gevraagd om mee te denken of mee te beslissen bij veranderingen aan de openbare ruimte in uw buurt? Enkele keuze (n = 145)

Figuur 4 Aandeel inwoners dat door de gemeente is gevraagd mee te denken over veranderingen aan hun buurt

Aan de 45 invullers die wel eens mee hebben gedacht of beslist met de gemeente bij veranderingen aan de openbare ruimte, is gevraagd naar hun ervaring hiermee. Ook hier komt een verdeeld beeld naar voren: 16 invullers waren (heel) tevreden met het participatietraject, tegenover 20 inwoners die (heel) ontevreden waren.

Hoe tevreden was u hierover? Slider zevenpuntschaal (n = 45, alleen aan invullers die hebben meegedacht of meebeslist met de gemeente over veranderingen aan hun buurt)

Figuur 5 Tevredenheid over participatietraject

Invullers die tevreden waren met de manier waarop zij mochten meedenken of meebeslissen, noemen dat er goed naar hen geluisterd werd en dat zij goede informatie hebben ontvangen van de gemeente.

"Duidelijk gesprek met wethouder en medewerkers op het gemeentehuis."

"Er wordt goed geluisterd en positief gereageerd maar veranderingen doorvoeren kost nou eenmaal tijd."

Ontevreden inwoners hebben het idee dat er juist niet naar hen geluisterd wordt. Bij hen heerst een gevoel dat de participatie plaatsvindt omdat dit nodig is, maar dat de plannen van tevoren al vast staan. Sommige inwoners hebben niet het idee dat er iets gebeurt met de ideeën die zij aandragen. Daarnaast noemen een paar invullers dat de mening van andere inwoners het proces beïnvloedde.

"Als er uiteindelijk niets met meningen gebeurt, heeft het geen nut om mee te denken."

"Participatie is een groot woord. Het is luisteren en kijken wat ermee gedaan kan worden en terugkoppelen. Het gaat vaak mis omdat het voor de vorm is en daadwerkelijk niet werkt."

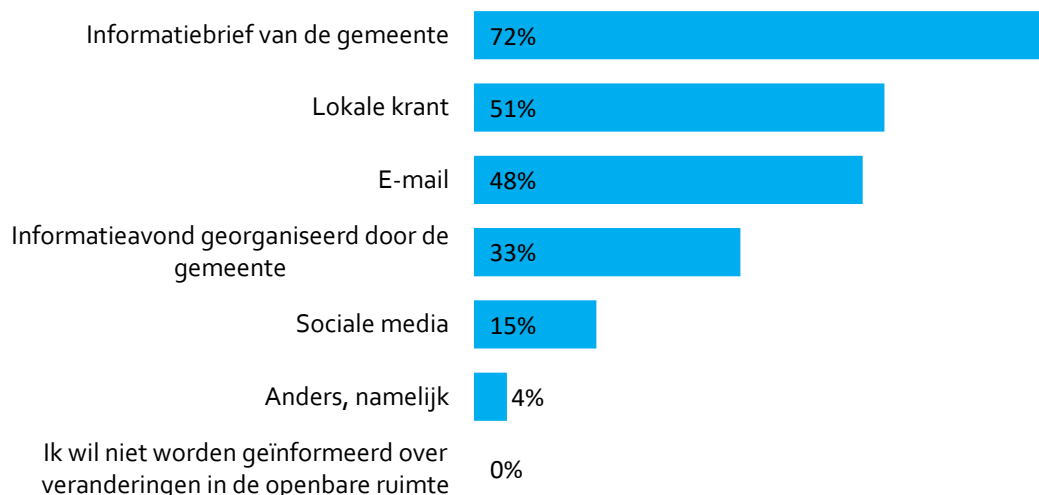
Aan 14 invullers is wel gevraagd om mee te denken of mee te beslissen met de gemeente, maar zij hebben dit toen niet gedaan. De redenen hiervoor zijn verdeeld. Vier invullers dachten dat er niets met hun mening gedaan zou worden. Daarnaast vonden drie invullers het onderwerp niet interessant. Nog eens drie vonden dat het te veel tijd kostte en tot slot noemen drie invullers dat zij erop vertrouwen dat de gemeente dit zelf kan regelen. Deze vraag is gesteld als meerkeuzevraag, wat betekent dat voor sommige invullers meerdere redenen gelden.

Inwoners ontvangen het liefst een brief bij veranderingen aan de openbare ruimte.

Een meerderheid van de gevraagde inwoners ontvangt informatie over veranderingen in de openbare ruimte het liefst via een informatiebrief van de gemeente. Daarnaast leest de helft van de invullers deze informatie graag in de krant en nog eens de helft via een e-mail.

Hoe wordt u het liefst geïnformeerd over veranderingen in de openbare ruimte in uw buurt?

Meerkeuze (n = 145)

Figuur 6 Communicatievoorkeuren bij aanpassingen aan de openbare ruimte

Als bevroegde inwoners mee kunnen denken of beslissen, doen zij dit het liefst via een vragenlijst. Acht op de tien invullers kiezen voor deze optie. Hierbij is het goed om rekening te houden met de invullers van dit onderzoek, die hiervoor ook een vragenlijst invulden en dit regelmatig doen als panellid van het bewonerspanel of het Citisenspanel. Naast een vragenlijst wordt 45% graag betrokken in de vorm van een fysieke bewonersavond. Drie op de tien bevroegde inwoners denken graag mee via de website.

Tot slot geeft een aantal invullers aan een andere voorkeur te hebben dan de genoemde opties. Bij 'Anders, namelijk' noemen zij voornamelijk een persoonlijk gesprek of een klankbordgroep.

Ik denk of beslis graag mee over de openbare ruimte via een ... Meerkeuze (n = 145)

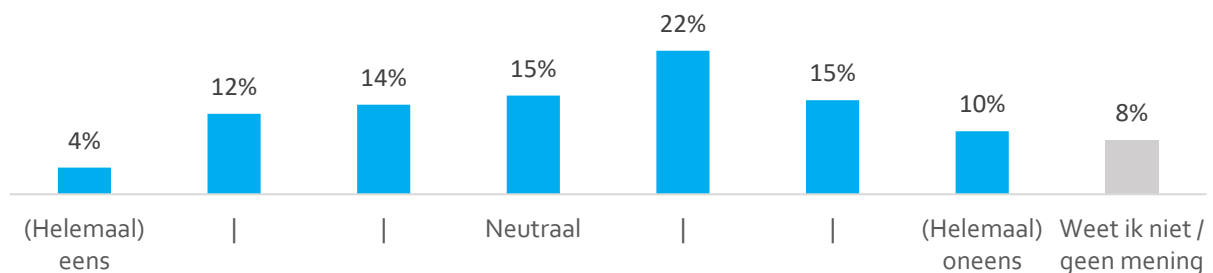

Figuur 7 Participatievoorkeuren bij aanpassingen aan de openbare ruimte

Inwoners weten niet altijd waar ze moeten zijn met ideeën én of de gemeente hier open voor staat.

Bijna de helft (46%) van de bevroagde inwoners weet niet waar zij moeten zijn als ze een idee hebben over de openbare ruimte. Drie op de tien bevroagde inwoners weten dit wel. 23% heeft 'neutraal' of 'geen mening' ingevuld.

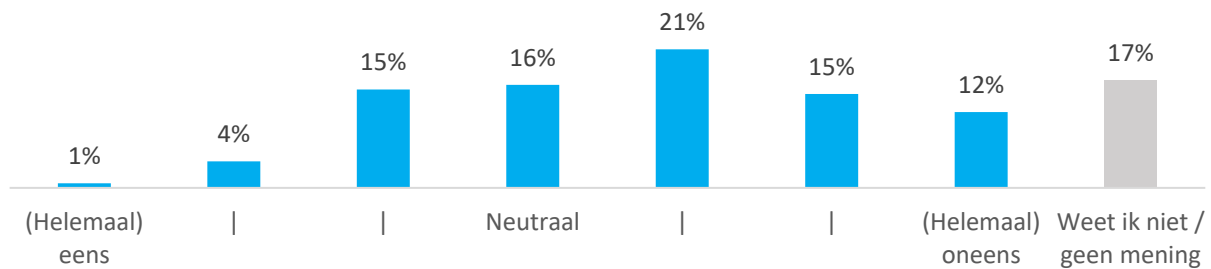
Ik weet waar ik bij de gemeente moet zijn als ik een idee heb over de openbare ruimte Slider zevenpuntschaal (n = 145)

Figuur 8 Mate waarin inwoners weten waar zij terechtkunnen met ideeën

Bevroagde inwoners denken over het algemeen niet dat de gemeente openstaat voor ideeën van inwoners over de openbare ruimte. 48% van de invullers is het (helemaal) oneens met deze stelling, tegenover 20% die het hier mee eens is. Opvallend is dat een relatief groot deel van de invullers kiest voor de optie 'Weet ik niet / geen mening', mogelijk omdat zij nog nooit een idee hebben aangedragen bij de gemeente.

De gemeente staat open voor ideeën van inwoners over de openbare ruimte Slider zevenpuntschaal (n = 145)

Figuur 9 Mate waarin inwoners het gevoel hebben dat de gemeente openstaat voor ideeën

3.3.1. Analyse en duiding: kansen om inwoners te betrekken bij de openbare ruimte

De flitspeiling onder inwoners geeft in grote lijnen inzicht in de dingen waar inwoners op dit moment tegenaan lopen als het op participatie bij de openbare ruimte aankomt. Ook geeft het een beeld van hun wensen en voorkeuren op het gebied van participatie en communicatie. Deze informatie kan handelingsperspectieven bieden voor de gemeente. Hier wordt in de aanbevelingen verder op ingegaan.

Inwoners zijn het minst tevreden over groen en wegen

Wat opvalt is, dat bevraagde inwoners positief zijn over verlichting, maar dat zij over het onderhoud van het groen en de wegen het minst tevreden zijn. Ook als aan het einde van de vragenlijst wordt gevraagd of inwoners nog opmerkingen hebben, noemen zij hier vaak het onderhoud van het groen. Daarnaast vindt een meerderheid de hoeveelheid groen in de gemeente te weinig. Dit biedt kansen voor de gemeente om samen met inwoners te kijken naar het groen en de wegen: waar is meer onderhoud nodig om te zorgen dat er geen onveilige situaties ontstaan, waar zien inwoners graag meer groen en wat zijn de mogelijkheden vanuit de gemeente?

Er is verdeeldheid onder inwoners over de participatie

Als inwoners mee hebben gedacht met de gemeente, zijn hun ervaringen erg verschillend. Van de 45 invullers die meedachten, waren 16 hier (heel) tevreden over, terwijl 20 inwoners (heel) ontevreden waren. Inwoners die ontevreden waren, hadden voornamelijk het idee dat er niet naar hen geluisterd werd en dat er niets met hun input gebeurde. Een aantal inwoners noemde dit ook als reden om niet mee te denken met de gemeente. Bijna de helft van alle invullers denkt niet dat de gemeente openstaat voor ideeën van inwoners over de openbare ruimte. Dit laat het belang zien van verwachtingsmanagement bij een participatietraject. Ook een terugkoppeling na inwonersparticipatie kan een deel van het gevoel dat input niet gebruikt is, wegnemen: benoem welke beslissingen zijn gemaakt en waarom bepaalde ideeën niet konden worden uitgevoerd.

Tijdige, schriftelijke communicatie spreekt het meest aan

Invullers van de vragenlijst ontvangen het liefst een brief in de bus als er veranderingen in hun buurt aan zitten te komen. Daarnaast lezen invullers informatie graag in de lokale krant. Hoewel dit deels kan voortkomen uit het feit dat 40% van de invullers 65 jaar of ouder is (in Sliedrecht is dit 20%⁴⁷), wordt ook bij andere onderzoeken de bewonersbrief per post het vaakst gekozen.⁴⁸ Inwoners ontvangen belangrijke informatie die hen direct aangaat graag via de post, omdat ze het dan minder snel zullen missen en omdat ze het op die manier kunnen bewaren. Een deel van de inwoners (48%) ontvangt informatie het liefst via e-mail. Daarnaast geeft 40% van de invullers aan dat zij op dit moment niet het idee hebben dat zij door de gemeente op tijd worden geïnformeerd. Tijdige, duidelijke en zichtbare communicatie is van belang.

⁴⁷ [Openbare data CBS](#): Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio

⁴⁸ Bijvoorbeeld Citisens (2021). Staat van Betrokkenheid. <https://www.citisens.nl/kennis/toename-vertrouwen-van-nederlanders-in/>

Bijlage 1. Geraadpleegde bronnen

Schriftelijke documentatie

Voor de geraadpleegde schriftelijke documentatie wordt verwezen naar de voetnoten in de rapportage.

Gehouden interviews

Functie	Datum
Manager beheer openbare ruimte Beheerregisseur Technisch beheerder infra	30 mei 2024
Beheerder riolering en stedelijk water Beheerder bruggen	13 juni 2024
Portefeuillehouder openbare ruimte	14 juni 2024

Bijlage 2. Vragenlijst flitspeiling

Toelichting op vragenlijst

De inwoners van de gemeente Sliedrecht konden van 12 tot en met 30 juni 2024 hun mening geven over het beheer van de openbare ruimte via een Flitspeiling. Op 12 juni ontvingen de circa 400 Sliedrechtse leden van het bewonerspanel van onderzoekcentrum Drechtsteden een uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek. Ook de 59 leden van het Citisenspanel die in Sliedrecht wonen ontvingen op 24 juni een uitnodiging per e-mail. Panelleden van het Citisenspanel die de vragenlijst nog niet (volledig) hadden ingevuld, ontvingen op 28 juni een reminder. Uiteindelijk vulden 145 inwoners de vragenlijst in.

Dit aantal is te klein om een representatieve steekproef te zijn van alle inwoners van de gemeente Sliedrecht.⁴⁹ Dat betekent dat er een kans is dat de resultaten van het onderzoek anders zouden zijn als alle inwoners van Sliedrecht hun mening hadden gegeven. Toch is dit onderzoek waardevol: het geeft inzicht in de wensen, verwachtingen en belangen van 145 inwoners van Sliedrecht.

Vragenlijst

Deze vragenlijst gaat over de openbare ruimte in de gemeente Sliedrecht. De openbare ruimte bestaat uit alle plekken in de gemeente waar iedereen gebruik van mag maken. Denk bijvoorbeeld aan parken, pleinen, parkeerplekken en wegen. De gemeente is benieuwd hoe inwoners hierover denken. Wat vindt u van de openbare ruimte in Sliedrecht? Heeft u wel eens meegedacht over hoe de openbare ruimte in de gemeente eruit moet zien? En wat vond u daarvan? We horen het graag!

Het invullen van deze vragenlijst duurt ongeveer 5 minuten. Alvast bedankt voor uw deelname!

Dit onderzoek wordt in opdracht van de rekenkamer van Sliedrecht uitgevoerd door de onderzoeksbureaus Necker en Citisens. In het onderzoek vragen we naar uw postcode en geboortjaar. We gebruiken uw geboortjaar en postcode om op een goede manier uitspraken te kunnen doen over alle groepen inwoners van gemeente Sliedrecht. Zo houden we rekening met verschillende inwoners, bijvoorbeeld jongeren en ouderen en inwoners van verschillende buurten. Uw gegevens worden strikt vertrouwelijk behandeld en niet gedeeld met derde partijen. U kunt hier meer lezen over privacy.

Deel 1: Inhoudelijke vragenlijst

Vraag 1

Hoe tevreden bent u over het onderhoud van de volgende dingen in Sliedrecht?

Het zou kunnen dat u verschillende plekken in Sliedrecht verschillend beoordeelt. Zo kunt u bijvoorbeeld de verlichting in uw buurt goed onderhouden vinden, terwijl u vindt dat het ergens anders in Sliedrecht minder goed onderhouden is. Wij willen u in dat geval vragen bij deze vraag per onderdeel uw gemiddeld totaaloordeel in te vullen voor de situatie in heel Sliedrecht.

⁴⁹ Een representatieve steekproef voor de gemeente Sliedrecht zou tenminste 380 respondenten moeten hebben.

	Heel ontevreden	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Heel tevreden	Weet ik niet / geen mening
het groen						
de verlichting						
de bruggen						
de wegen						
de riolering						

Vraag 2

Vindt u dat de volgende dingen (te) weinig of (te) veel in Sliedrecht aanwezig zijn?

Het zou kunnen dat u verschillende plekken in Sliedrecht verschillend beoordeelt. Zo kunt u bijvoorbeeld vinden dat er in uw buurt voldoende groen is, terwijl u graag meer groen zou zien op een andere plek in Sliedrecht. Wij willen u in dat geval vragen bij deze vraag per onderdeel uw gemiddeld totaaloordeel in te vullen voor de situatie in heel Sliedrecht.

	Te weinig	Weinig	Precies genoeg	Veel	Te veel	Weet ik niet / geen mening
groen						
verlichting						
bruggen						
wegen						

Vraag 3

Wat vindt u?

De gemeente informeert mij op tijd bij veranderingen aan de openbare ruimte [i] in mijn buurt

Kies op de schuifbalk de plek die het best bij uw mening past.

Helemaal eens < - - - > Helemaal oneens

- *Weet ik niet / geen mening*

Vraag 4

Heeft de gemeente u wel eens gevraagd om mee te denken of mee te beslissen bij veranderingen aan de openbare ruimte [i] in uw buurt?

- a. Ja, en dit heb ik wel eens gedaan
- b. Ja, maar dit heb ik nog nooit gedaan
- c. Nee, mij is dit nog nooit gevraagd
- d. Weet ik niet

Vraag 5

Vraag filter: vraag 4 is Ja, en dit heb ik wel eens gedaan

Hoe tevreden was u hierover?

Kies op de schuifbalk de plek die het best bij uw mening past.

Heel tevreden < - - - > Heel ontevreden

- Weet ik niet / geen mening

Vraag 6

Vraag filter: tonen als 4 is a, op dezelfde pagina als 5

Kunt u uw antwoord toelichten?

Vult u liever niets in? Kies dan 'volgende'.

Vraag 7

Vraag filter: Vraag 4 is Ja, maar dit heb ik nog nooit gedaan

Waarom heeft u toen niet meegedacht met de gemeente?

U kunt meerdere antwoorden invullen.

- a. Ik vond het onderwerp waarover ik kon meedenken niet interessant
- b. Het kostte te veel tijd
- c. Het kostte te veel moeite
- d. Anderen kunnen dit beter dan ik
- e. Ik vertrouwde erop dat de gemeente dit zelf kan
- f. Ik dacht dat er niets met mijn input zou worden gedaan
- g. Om een andere reden, namelijk: [open invulveld]
- h. Ik heb bij geen enkel onderwerp interesse om mee te denken met de gemeente
- i. Geen mening

Vraag 8

Hoe wordt u het liefst geïnformeerd over veranderingen in de openbare ruimte [i] in uw buurt?

U kunt meerdere antwoorden kiezen.

- a. Informatiebrief van de gemeente
- b. Informatieavond georganiseerd door de gemeente
- c. E-mail
- d. Sociale media
- e. Lokale krant
- f. Anders, namelijk: [open invulveld]
- g. Ik wil niet worden geïnformeerd over veranderingen in de openbare ruimte
- h. Weet ik niet / geen mening

Vraag 9

Vraag filter: niet tonen als vraag 8 is h

Ik denk of beslis graag mee over de openbare ruimte via een ...

U kunt meerdere antwoorden kiezen.

- a. Fysieke bewonersavond [i]: Hierbij gaat het om een bewonersavond op een locatie, zoals in het buurthuis.
- b. Online bewonersavond
- c. Vragenlijst
- d. Website [i]: Bijvoorbeeld via een online participatieplatform
- e. Anders, namelijk: [open invulveld]
- f. Ik wil niet meedenken over de openbare ruimte
- g. Weet ik niet / geen mening

Vraag 10

Wat vindt u?

Ik weet waar ik bij de gemeente moet zijn als ik een idee heb over de openbare ruimte

Kies op de schuifbalk de plek die het best bij uw mening past.

Helemaal eens < - - - > Helemaal oneens

- Weet ik niet / geen mening

Vraag 11

Wat vindt u?

De gemeente staat open voor ideeën van inwoners over de openbare ruimte

Kies op de schuifbalk de plek die het best bij uw mening past.

Helemaal eens < - - - > Helemaal oneens

- *Weet ik niet / geen mening*

Deel 2: Afsluitende vraag

Vraag 12

Wilt u nog iets kwijt over de openbare ruimte van de gemeente Sliedrecht of deze vragenlijst?

Vult u liever niets in? Kies dan 'Volgende'.

Deel 3: Achtergrondkenmerken

Om verschillen tussen de meningen van inwoners van gemeente Sliedrecht te begrijpen, vragen we u naar een aantal achtergrondgegevens, namelijk uw geboortjaar en postcode. De resultaten van deze vragenlijst worden anoniem verwerkt.

Vraag 13

Wat is uw geboortjaar?

U kunt uw antwoord uit de lijst kiezen.

Vraag 14

Vraag filter: tonen als vraag 14 is 2008 of later

Heeft u toestemming van een ouder of voogd om deze vragenlijst in te vullen?

- Ja
- Nee

Vraag 15

Wat is uw volledige postcode?

Bijvoorbeeld: 1234AB

Vraag 16

Wilt u op de hoogte gehouden worden van de resultaten van het onderzoek?

We gebruiken uw e-mailadres alleen om u eenmalig een e-mail te sturen met de uitkomsten van het onderzoek. Daarna verwijderen we uw e-mailadres.

- a. *Ja, via dit e-mailadres: [open invulveld]*
- b. *Nee*

U bent aan het einde van de vragenlijst gekomen. U heeft in deze vragenlijst uw postcode en geboortejaar ingevuld. We verwerken deze gegevens vertrouwelijk en delen deze niet met andere partijen. Wanneer u klikt op 'Antwoorden versturen' geeft u toestemming voor deze verwerking.

Deel 3: Eindpagina

Hartelijk dank voor het geven van uw mening.

U kunt dit venster nu sluiten.

